

banka

C. No: 125

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Sterlin'in Devalüasyonu	4	Ali Şakir Ağanoğlu
Devalüasyon Zaruridir	14	Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Banka İşlemlerinde Mekanizasyon ve Otomasyon	18	Ertuğrul Kayihan
Türkiye'de Bankacılığın Yapısı ve Sorunları	26	Hikmet Keyman
Amerikan Bankacılık Sistemi (Çev: Necdet Durakbaşa)	36	R. C. Spyer
Federal Almanya'da Bankaların Çalışma İznine Ait Esaslar	43	Tarık Burhan Sesyılmaz
Piyasa Durumu	53	Yıldırım Kılıç
Okuyucu Soruları	62	Banka Dergisi

ocak - 1968

cilt : 5 sayı : I

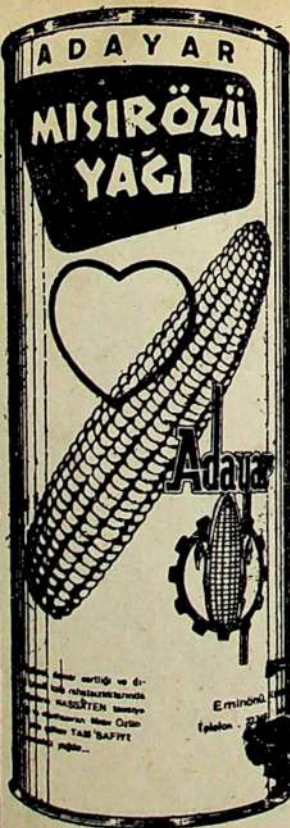
GELECEĞİ
İÇİN

**SİZE
GÜVENİYOR**

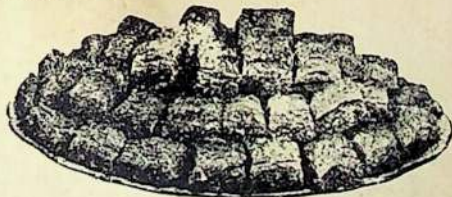
SİZ DE
AKBANK'a
GÜVENİN

**1967
YILINDA**

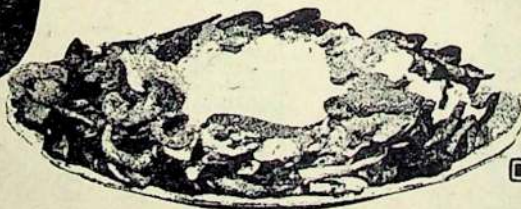
**5 MİLYON
AKBANK**

SICAK ve SOĞUK YEMEKLERİNİZDE

TATLILARINIZDA

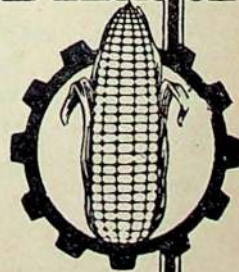

KIZARTMALARINIZDA

SALATALARINIZDA

Adayar

YÜZDE

YÜZ

SAF

HAKIKİ MISIRÖZÜ YAĞI

TELEKOMÜNİKASYON SAHASINDAKİ
BÜTÜN İHTİYAÇLARINIZ İÇİN GÜVENLE
BAŞ VURACAĞINIZ TEK MÜESSESE

Türktelefon Ltd. Şti

VE ŞUBELERİ EMRİNİZDEDİR

Muhtelif marka her kapasitede
otomatik , yarı otomatik , manyetolu

TELEFON SANTRALLARI

- TELEFON APAREYLERİ
- ŞEF SEKRETER CİHAZLARI
- KAPICI TELEFONLARI
- RAPİDOFON CİHAZLARI
- AVRUPA MALI KADMIYUM NİKEL
SANTRAL AKÜMÜLATÖRLERİ
- HER ÇEŞİT TELEFON MALZEMESİ

BOL YEDEK PARÇA - GARANTİLİ MONTAJ
MÜKEMMEL BİR TEKNİK SERVİS

MERKEZ : Galatasaray, Yeni çarşı DARFILM han No. 40
İstanbul Tel. · **44 75 00** (09 - 08 - 07)

ŞUBELER : Ankara Tel. : 17 50 80 - 17 55 45
İzmir Tel. : 34802 - 35621
Adana Tel. · 1597

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. Nezih H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılıks

Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi
1.1.1968

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşa
Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezih H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlân Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Dergi-
nin T.C. Ziraat Bankası Bey-
oğlu Şubesindeki 768 numara-
lı ve T. İş Bankası Parmak-
kapı Şubesindeki 271 numara-
lı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Yurdumuz bakımından çeşitli mes'elelerle yüklü bir yıl daha geride kaldı. Kalkınma çabasında henüz başlangıçta sayılırız. Ve bankacılık sistemimiz hâlâ da kalkınmanın heyecanına kendisini kaptırabilmiş; ona göre düzenlenebilmiş değil.

Yeni yılda Dergi olarak neler vaad edebiliyoruz?

Yeni yılda, Dergimiz yazı kadrosuna yeni değer-
ler katılacak ve bunların biyografilerini de yazılarıyla
birlikte sizlere takdim edeceğiz.

Her ayın bankacılık ve iktisadî (ve hatta bazan sosyal, kültürel v.s.) yönlerden önemli olayını bir yetkili yazar bir çeşit başyazı olarak Dergide yayınlayacaktır. Biz bu hususu, esasen, bir süredir gerçekleştirmeye çalışmaktayız. Böylece Derginiz daha aktüel bir hale gelmiş olacaktır.

Dergide, ayın «Piyasa Durumu» bir sütunda tetkik edilmekle birlikte; iktisadî ve malî konjoktür, özellikle para ve kredi, mevduat hareketlerinin ortaya konmayışı eksiklik yaratmakta idi. Bu eksiklik Şubat/1968 sayımızdan başlayarak giderilmiş olacaktır.

Bankacılık konusunda ve iktisadî, malî konularda her ay çıkan bellibaşlı eserler (Yurt dışında çıkan önemli eserler de dahil) «Yeni Eserler» sütunumuzda muntazaman duyurulacaktır.

«Bankacılığımızda En İyi Etüd Yarışmasına» Kasım/1967 sayımızda da belirttiğimiz gibi, iştirâkçiler, etüdlerini 10/Şubat/1968 tarihine kadar Dergi adresinde bulundurma üzere göndermelidirler. Bu teşebbüsün başarılı olması büyük ölçüde bankacı meslektaşlarımızın ilgisine bağlıdır.

Derginin fiyatı, geçen sayımızda açıkladığımız nedenlerle, bu sayıdan başlayarak 3,5 TL. ya artırılmıştır.

Geçen yıl çıkan yazıların, yazar ve konulara göre bir fihristini bu sayımıza ilâve olarak veriyoruz.

Yeni yılda mutluluklar dileriz.

Sevgi ve Saygılarımızla
BANKA Dergisi

STERLİN'İN DEVALÜASYONU

Ali Şakir AĞANOĞLU

1967 yılında dünya iktisadiyatını ilgilendiren en önemli hadise İngiliz parasındaki kıymet değişikliği olmuştur. Kasım ayının 18 inci Cumartesi günü, akşamın geç bir saatinde, 21.33 de radyo ve televizyonlar birden programlarını keserek önemli havadis olarak, İngiliz milletine ve dünyaya İngiliz lirası kıymetinin % 14,3 nisbetinde düşürüldüğü haberini yaymışlardı. Alınan karar, İngilterenin devam edegelen iktisadi sıkıntılarına bir çare bulmak üzere yapılmış olan bir malî operasyonu ifade ediyordu.

Amerikan Doları ile birlikte milletler arası tediye vasıtası olarak kullanılan ve hemen her memleketin döviz rezervleri içinde yer alan Sterlin'in tâbi tutulduğu bu muamele, dünya üzerinde dalga dalga iktisadi tesirler yapacak bir önem taşımaktadır.

Aylardanberi İngiltere hâd bir malî sıkıntı içinde idi. Daha önce geçirilen krizlerde olduğu gibi bu defa da, batılı müttefiklerden büyük meblağlarda istikraz yapılacağı ve buhranın, hiç değilse yine bir süre için atlatılabileceği söyleniyordu. Bir kısım iktisatçılar ve maliyeciler bir devalüasyonu lüzumlu bir tedbir olarak görmekte ve beklemekte idi. Lâkin, halk kitleleri buna ihtimal vermiyordu. Haftalarca devam eden gizli müzakereler neticesinde, Dünya Para Fonu'nun ve bir çok hükümetlerin muvafakatları istihsal edildikten sonra alınan devalüasyon kararı İngiliz halkı üzerinde şok tesiri yapmış; dünyayı da bir sürprizle karşı karşıya getirmiştir. Haber yayılır yayılmaz, ertesi gün için Pazar nüshası hazırlığı yapmakta olan tekmiil İngiliz gazeteleri tabılarını durdurmuşlar ve (devalüasyonu) İngilterenin son yıllar içerisinde aldığı en önemli ve en üzücü karar olarak manşetlere koymuşlardır. Sterlin'de kıymet düşüklüğü, İngiliz sanayii için ve dolayısıyla halk topluluklarının geçim ve refahı için bir karahaber olarak telâkki edilmiştir. Ancak, kararı, hükümet lehine «cesurane bir hareket» olarak vasıflandıranlar da olmuştur.

18 Kasım, 1967 devalüasyon kararı, geçen otuzaltı yıllık devre içerisinde İngiliz parasında üçüncü kıymet düşürme ameliyesidir. Yirminci yüzyılda vâki olan devalüasyonların hepsi de İşçi Partisinin iktidarda bulunduğu devrelere rastlamaktadır. Birincisi, 1929-33 Dünya İktisadi Buhranı sırasında, İngilterenin çok müşkül bir duruma düştüğü 1931 yılında, o zaman iş başında bulunan Ramsey Mac Donald'ın işçi hükümeti tarafından yapılmıştı. İngiliz lirasının altın esasından ayrılması şeklinde vâki olan bu birinci devalüasyon İşçi Partisi Hükümetine ve Mac Donald'a karşı kırgınlık yaratmıştı. İkinci devalüasyon ise, 1949 yılında Attlee hükümeti tarafından yapılmıştır. Şimdiki İngiliz Başbakanı Harold Wilson, o zamanki işçi hükümetinin en genç üyesi ve Ticaret Bakanı idi ve devalüasyon hazırlıklarını yapmıştı. İkinci Dünya Savaşında çok sarsılan ve kolayca toparlanamayan İngiliz ekonomisine tenbih edici bir tesir yapmak, istihsal ve ihracatı hızlandırmak maksatlarını güden bu ikinci devalüasyon ise uzun süreli bir fayda sağlamamıştır. Çok çeşitli sebeplerin biriken tesirleri altında, 1967 yılının sonlarına doğru üçüncü bir devalüasyon kaçınılmaz bir hadise olarak meydana gelmiş bulunuyor.

Bugünkü İşçi Partisi Hükümeti, iktidara geldiği 1964 yılındanberi, her vesile ile, devalüasyona gidilmiyeceğini tekrar edip durmuştu. Gerek Başbakan Wilson, gerek Maliye Bakanı Callaghan, Sterlinin değerini düşürmenin çalışan halk topluluklarının ücret standardını düşüreceğini ve geçim sıkıntısı yaratacağını ifade ediyorlardı. Sınıf farklarını ve işçi sınıfının menfaatlerini göz önünde tutmak durumunda olan İşçi Partisinin, günün birinde birden devalüasyon kararı almış olması genellikle infial uyandırmıştır. Bu hareket, İngiliz halkının hükümete karşı itimadını sarstığı gibi Atlantik Okyanusu çevresindeki memleketleri olduğu kadar Sterlin sahası ülkelerini İngiltere ile olan iktisadi ve mali münasebetlerini yeniden gözden geçirmeğe ve bir takım tedbirler almaya mecbur etmiştir.

Para, bir memleketin iktisadi gücünü ifade eden vesikadır. Kuvvetli ve sağlam paralar sıhhatli iktisadi bünyelerin temsilcisidir. Bu itibarla, Sterlin'in düşürülen iştirah gücünün arkasında İngilterenin iktisadi takatının zayıfladığı ve bu halin devam etmekte olduğu hakikati yatamaktadır.

Onaltıncı yüz yıldan beri İngiltere dünya ticaretinde en geniş yer alan memleketti. Birinci Dünya Savaşına takaddüm eden 150 - 200 senelik devrede dünyanın bir numaralı sanayi memleketi olan Britanya adası, geniş Müstemleke İmparatorluğundan ve dünyanın her tarafından getirilen hammaddeleri işliyerek ve sınaî mamullerini dünyanın her

tarafına satarak refah içinde yaşayan insanların ülkesi idi. Yer yüzünün en kuvvetli filosu olan İngiliz donanması denizlerin emniyetini koruyor ve İngiliz ticaret gemileri yedi deniz üzerinde yük ve yolcu nakliyatı yaparak İngiltereye büyük gelirler sağlıyordu. Buhar devrinde buharlı gemi inşaatının üçte ikisi İngilterede idi. Yılda birbuçuk milyon tonilato hacminde gemi inşa edilmekte idi. 1930-1940 yılları arasında 75 milyon tonilatoya kadar çıkmış olan dünya ticaret gemilerinin üçte biri İngilizlerin elinde idi. Amerika Birleşik Devletleri de dahil dünyanın her tarafına yatırılmış olan İngiliz sermayesi, her yıl anavatana önemli meblağlarda temettü getiriyordu.

Akıp giden zamanın getirdiği değişiklikler İngilterenin lehine olmadı. 1918 - 1939 yılları içerisinde, yani iki Dünya Harbi arasındaki devrede İngiltere dünya üzerindeki sınaî ve ticarî üstünlüğünü kaybetme durumuna düşmüştür. Bellibaşlı İngiliz müstemlekeleri, Kanada, Güney Afrika, Avusturalya ve Yeni Zelanda kendi tabii ve sosyal imkânlarını geliştirerek iktisaden müstakil üniteler haline gelmişler ve İngiltere ile olan ticarî ilişkilerini daraltmışlardır. Amerika Birleşik Devletleri hızla gelişen bir sanayi memleketi olmuş; kuzey ve güney Amerika kıtaları üzerinde ticarî üstünlük kurmuş ve dış ticaretini deniz aşırı ülkelere yaymaya başlamıştı. Avrupada, Rusya komünist rejim altında ciddi ve zorlu bir sanayileşme hamlesine girişmişti. Geniş ölçüde sanayileşmiş ülkeler olarak Almanya, Fransa, İsveç, Norveç, Hollanda... gibi Avrupa memleketlerinin yanı sıra Japonya büyük rakipler olarak İngilterenin denizlerdeki üstünlüğünü ve uzak ülkeler ticaretini paylaşmaya başlamışlardı. 1939 dan 1945 e kadar beş yıl devam eden İkinci Dünya Savaşı ise İngiltereyi sosyal ve iktisadî bakımlardan son derece sarsmıştır.

Harpten zarar gören memleketlerin hemen hepsi, geçen yirmi yıl içinde eski iktisadî kuvvet ve imkânlarının üstünde birer güç kazanmış oldukları halde, değişen dünya şartları hep menfi yönleriyle İngiltereyi etkilemiş ve İngiliz ekonomisi bir türlü toparlanamamıştır. İkinci Dünya Savaşı müstemleke imparatorluklarının tasfiyesini hazırlamıştı. 1945 den bu tarafa, birer birer müstakil devletler haline gelen deniz aşırı İngiliz ülkeleri, artık İngiltereye ucuz hammadde tedarik eden ve İngiliz mamûllerini serbestçe kabul eden ticaret sahaları olmaktan çıkmışlardır. Komonvelt içinde bulunan Kanada, Avusturalya, Yeni Zeland ve Güney Afrika Birliği gibi memleketler kendi iktisadî çıkarlarına uygun birer dış ticaret rejimi uygulamakta ve İngiltereden daha fazla başka memleketlerle ticaret yapmaktadırlar. Tamamen müstakil oldukları halde Komonvelt içinde kalmayı faydalı gören Hindistan ve Pakistan iktisadî kalkınma ve sanayileşme gayretleri içindedirler. Kalabalık nüfuslarına rağmen bu iki büyük memleket dış ticaretlerini ölçü içerisinde

de yürütmek zorunda bulunuyorlar. İngiltereden kredi yardımı almaktadırlar. Lâkin, İngiliz ekonomisine başka türlü bir fayda sağlamamaktadırlar.

İngiltere deniz ticaret filosu bakımından üstünlüğü kaybetmiştir. Üçüncü, dördüncü sırada bir denizci memleket haline düşmüştür. Müşterek Pazar'a kabul edilmemiş olması, kıt'a Avrupada ticaretini geliştirememekte ve Müşterek Pazar memleketlerinin deniz aşırı ülkelerdeki ticaret sahalarına girememektedir. On yıllık bir süreyi doldurmuş olan Avrupa Müşterek Pazar anlaşması, üyesi olan memleketlere bir çok faydalar sağladığı halde İngiltere bu pazar sahasile ticaret yapmak imkânlarından mahrum kalmıştır. Yabancı ülkelerdeki İngiliz sermaye yatırımları da gerilemiştir. Bütün bu şartlar altında İngiltere, yine mevcut sanayii ayakta tutmak ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak için daima artan ölçülerde ithalât yapmak zorunluğunda bulunuyor.

Britanya adasınının 50 milyonu aşkın nüfusunu belirli bir refah seviyesinde geçindirmek için her çeşit ihtiyaç maddelerinin ithali gerekmektedir. İthalâtı daima ihracatının üstünde olan İngiltere, dış ticaret açığını evvelce çeşitli hizmetler ve gelirlerle kapatmakta idi. İkinci Dünya Savaşı sırasında, dış ticaret açıkları yıllık 2,5 - 3 milyar Sterlin'e kadar çıkmıştı, ve İngilterenin harice olan borçları büyük meblağlara yükseleşmişti.

1940 dan Eylül 1949 a kadar geçen süre içinde bir Sterlin, 4.03 Amerikan Doları değerinde idi. Bu tarihte yapılmış olan devalüasyon, Sterlini 2,80 Amerikan Doları değerine düşürdü. Kredi faizlerinin yükseltilmesi, bir kısım vergilerin artırılması... gibi tedbirlerle sermaye terakümü ve sınaî yatırımlar teşvik edilmiş ve ihracat arttırılmıştır. Bu tedbirlerin tesiri altında, 1950 den sonra dış ticaret açığı, ortalama yıllık bir milyar sterlin'in altına düşürülmüştür. Ancak, 1950 ile 1966 arasında İngilterede hayat pahalılığı bir misli artmıştır. Bu hal ücretlerin artmasını tahrik etmiş ve netice itibarile İngiliz sanayii yüksek maliyetten kurtulamamıştır.

İngiliz endüstrisi modern teknik ile yeteri kadar cihazlanamamakta ve yenilenememektedir. Teknik yenilikler için araştırma faaliyetleri zayıf kalmıştır. Özel sektör yatırımlarının kifayetsizliğini devlet elile yapılabilen yatırımlar telâfi edememektedir. Sınaî ve ticarî teşebbüslere modern işletmecilik anlayışının getirilememiş ve dış piyasalarda müessir satış teşkilâtı kurulamamış olması İngiltereyi dünya pazarlarında diğer sanayici memleketlerle rekâbet edemez bir hale düşürmüştür. İşçi ve idarecilerin muhafazakâr tutumları, herhangi bir değişiklik ve ye-

nilige karşı, «dokunmayın, biz halimizden memnunuz...» tarzındaki tepkileri İngiltereyi yeni hamleler yapmaktan alıkoymaktadır.

İkinci Dünya Savaşını takip eden yirmi yıl içinde İngilterenin sosyal bünyesi, yeni bir devrenin ağır vecibelerini yerine getirecek bir istikâmette gelişmemiştir. Savaş yıllarında çok ağır fedakârlıklara katlanmış olan halk, biraz feraha ve rahata kavuşmak hususunda kendini haklı görüyordu. Kaç nesildir bir dünya imparatorluğunun sahibi olarak kendilerini üstün görmeğe alışmış mağrur İngiliz halkı, çetin ve uzun bir harbin zaferine ulaştıktan sonra, eski bolluk ve zenginlik günlerinin geri gelmesini istemekte; ve fakat, değişen dünya şartları altında İngilterenin ne hale düştüğünü anlamamazlıktan gelmektedir. İç politikada partilerin rekâbetinden faydalanarak hangi parti daha yüksek ücret, sosyal güvenlik, kolay yaşama ve rahatlık vaad ediyorsa o partiye rey vererek tâlihini denemek yoluna gitmiştir.

Ücretlerin arttırılması hususunda tazyiklerini devam ettiren sendikalar, işçi kütlelerini zaman zaman grevlere teşvik etmektedir. Grevler çeşitli sanayi kollarını, ticareti ve topluca İngiliz ekonomisini devre devre felce uğratmıştır. 1960 - 1966 devresinde ücretler % 40 nisbetinde yükseldiği halde iş verimindeki artış % 18 in üstüne çıkamamıştır. Halbuki, bu devrede Almanyada iş verimi % 29, İtalyada ise % 40 nisbetlerinde yükselmiştir. İngiliz mamüllerinin pahalılığı karşısında İngilterenin iç pazarlarında dahi ithâl malı eşyaya rağbet ve talepler artmıştır.

Diğer taraftan, dünya üzerinde büyük devlet olarak nüfuz ve tesirlerini devam ettirmek kaygısı İngiltereyi, deniz aşırı ülkelerde birtakım vecibeleri yerine getirmek ve bir çok masrafları yapmak mecburiyeti altında tutmaktadır. Almanyadaki işgâl kuvvetlerinin masraflarından başka, uzak doğu, Güney Arabistan ve Akdeniz üstlerindeki birliklerin yıllık masrafları İngilterenin bütçesinde ve dış tediye bilançosunda ağır yükler olarak yer almaktadır. Ondokuzuncu yüzyılda uzak deniz yollarının korunması maksadile, stratejik noktalarda kurulmuş olan İngiliz üstlerinin tasfiyesine gidilmektedir. Ancak, bunların bir kısmının masrafları henüz devam etmektedir. Öte yandan, Komonvelt memleketlerine ve diğer iktisaden geri kalmış ülkelere kredi yardımları da İngilterenin iktisadî bünyesi için bir yük teşkil etmektedir. 1966 yılında dış yardım olarak verilen krediler 225 milyon Sterlin tutarındadır.

İngilterenin nesiller boyunca dünyayı sarmış iktisadî ilişkilerine paralel olarak parası da yer yüzüne yayılmıştır. Sterlin, dünyanın her tarafında kullanılan sağlam bir kıymet ölçüsü ve en güvenilir para olmuştur. Tedavüldeki İngiliz parasının % 75 i İngilterenin dışında ve yabancıların elindedir. Parasının bu durumu dolayısıyla de, İngiltere yük-

lenmekte olduğu iktisadi ve mali sorumlulukların altından nasıl kalkacaktır?

Harbin hemen arkasından yapılan seçimlerde, 1946 da iş başına getirilen İşçi Partisi, dört yıllık iktidar devresinde İngiltereyi, harbin yıkıntılarını bertaraf edecek ciddi bir çalışma ve kalkınma yoluna yönelmemiştir. 1950 de tekrar iktidara gelen ve 1964 e kadar işbaşında kalan Muhafazakâr Parti ise, dış dünya meseleleriyle ve iç iktisadî buhranlarla uğraşmaktan vakit bulup da İngiltereye uzun süreli kalkınma sağlayacak bir çalışma yapamamıştır. 1964 seçimlerini kazanarak iktidara gelen İşçi Partisi Başkanı Harold Wilson, hükümetini kurarken, İngilterenin içinde bulunduğu iktisadi sıkıntıların sorumluluğunu, ondört yıldır işbaşında kalmış olan Muhafazakâr Partinin beceriksizliğine yüklemiş ve İngilterenin, İşçi Partisi iktidarında bir büyük hamle yapmak üzere sıçrama tahtası üzerine geldiğini ifade etmişti. Böyle bir devrede para değerini düşürmeyi asla düşünmediklerini belirtmişti. İthalattan alınan gümrük vergisini % 15 nisbetinde artırmak, ihracatı teşvik maksadile sanayici ve ihracatçılara vergi muafiyeti tanımak, geliş güzel ücret artışlarını önleyen bir ücret plânı uygulamak... gibi tedbirler alınmış; ve fakat, bunların ekonomiyi yeteri kadar canlandırmadığı ve sterlinin durumunu kuvvetlendirmedeği görülmüştür. Daha sonra, kredi faizi % 5 den % 7 ye çıkarıldı. Âcil ihtiyaçların ve dış tediye açıklarının karşılanması için, dünyanın malî merkezlerinden kredi yardımı talebinde bulunuldu. O zaman tedarik edilen üç milyar dolar yardımıyla İngiliz parası bir buhrandan kurtarılmıştı. Ancak, alınan bu tedbirler 1965 yılı içinde İngiltereye salah getirmede. Daha müessir kararlar alınması icap ediyordu. İstihlâk vergilerine % 10 zam yapıldı. Gelir vergisi % 10 yükseltildi. 1966 bütçesinde hükümet yatırımlarından 150 milyon sterlin kısıntı yapılmak zorunluğunda kalındı. Ancak, bu deflasyonist tedbirler de ekonomiye geliştirici olmak yerine ters istikamette tesir yapmıştır. Sanayi gelişmemektedir. İşsizlik artmaktadır. Yirmi milyonluk iş gücünün % 3 nisbetinde bir kısmı işsizdir. İşsiz kalanlar normal ücretlerine yakın bir işsizlik primi aldıklarından hallerinden şikâyet etmemekte, ve bu durumu (refah devleti) ndeki halk için tabii bir hak saymaktadırlar. Halbuki, işsizliğin artması İngilterenin sınaî gelişme hızını yıllık % 1,5 nisbetinde düşürmüştür.

1967 yılında cereyan eden iç ve dış hadiseler, İngiltereyi yeni güçlüklerle karşılaşdırmıştır. İlkbahar aylarında ithalâtı kısıtlayıcı ve dış ödemeleri azaltıcı yeni tedbirler alınmış; İngiliz vatandaşlarına dış seyahatler için tanınan yıllık döviz hakkı 250 sterlinden 50 sterline düşürülmüştü. Haziran ayında cereyan eden altı günlük İsrail - Arap Harbi iktisadî bakımdan en fazla İngiltereyi etkilemiştir. Süveyş kanalının tra-

fiğ e kapatılması İngilterenin ithalât ve ihracatında deniz nakliyat masraflarını 250 milyon sterlin artırmıştır. Londra ve Liverpool limanları işçilerinin grevleri ise 65 milyon sterlin değerinde eşya ve emtianın ihracatına engel olmuştur. Öte yandan, İsrail'e müzaharet ediyor diye İngiltereye kızmış olan bir takım Arap zenginleri İngiltere bankalarındaki paralarından bir kalemde 35 milyon sterlin çekerek başka memleketlere yatırmışlardır. Dış tediye güçlükleri her ay biraz daha artmış, Ekim ayında bir aylık açık, en yüksek rakam olarak, 110 milyon sterlini bulmuştur.

Durumun ciddiyeti yeni tedbirler aramayı zorunlu kılmıştı. İngiliz Hükümeti, Milletlerarası Para Fonundan ve imkânları olan diğer memleketlerden yeni kredi taleplerinde bulunmuş; gizlilik içinde yapılan müzakerelerde sterlin'in devalüasyonundan bahsedilmiş; ve daha başka tedbirler alınacağı da ifade edilmiştir. Müşterek Pazar'a dahil memleketlerden Fransa, Belçika ve Hollanda, sterlin'in değeri % 15 nisbetinden daha fazla düşürülürse kendilerinin de devalüasyona gidecekleri ihtarında bulunmuşlardır.

Milletlerarası Para Fonu, mevcut 500 milyon sterlin borcunun üzerine daha 500 milyon sterlin kadar kredi vermeği ve 700 milyon sterlin kadar da diğer memleketlerden kredi temin etmeği üzerine almıştır. Buna karşılık, İngiltere sterlinin değerini % 14,3 nisbetinde düşürerek bir sterlin = 2.40 Amerikan Dolarına indirmeği kabul etmiştir. Diğer taraftan, yabancı sermayeyi İngiltereye çekebilmek için faiz nisbetini %8 e yükseltmiştir. Ayrıca, yeni yıl bütçesinde savunma masraflarından 100 milyon sterlin kısıntı yapılmasına karar verilmiştir.

Aylardanberi İngiliz hükümetini düşündüren husus, devalüasyonun iç bünyedeki tesirlerine karşı durulup durulamıyacağı meselesi idi. Bu yüzden devalüasyon geciktiriliyor ve gün kazanmaya çalışılıyordu. Kararın alındığı 18 Kasım 1967 Cumartesi gününe takaddüm eden Cuma günü, Londra borsasında sterlinin dolara nazaran değeri 2.7822 ye düştü. 1 Sterlin = 2.80 Dolar resmî kura nisbetle bu önemli bir düşüş idi. Hükümet 2.7825 kuruna kadar sterlini desteklemek taahhüdünde idi. Tekmil döviz rezervleri ve yabancı kredi imkânları kullanılmıştı. Paris, Zürih ve New York gibi mâli merkezlerde sterlinin değerini tutmak için ciddi çalışmalar oluyordu. New York'ta son hafta içinde, Federal Rezerv Bankası günde ortalama 300 milyon dolar karşılığı sterlin mübayaa ederek İngiltereye destek olmaya çalışmıştı.

Parasını koruma imkânlarının tükendiğini gören İngiliz Hükümeti devalüasyon kararını ilândan başka çare bulamamıştır. Acele olarak Milletlerarası Para Fonuna, ve Avrupa Memleketleri Merkez Bankaları-

na müracaat edilmiştir. Para Fonunun muvafakatı Vaşington'dan Cumartesi günü, öğleden sonra saat 5 de alındı. Dört buçuk saat sonra da Maliye Bakanı Hükümet kararını ilân etti.

Memleketin içinde bulunduğu iktisadî sıkıntıların ve İngiliz Hükümetinin karşılaştığı zorlukların bir neticesi olarak alınmış bir karar olmasına rağmen, devalüasyonun sorumluluğunu Maliye Bakanı Callaghan kendi üzerine almıştır. Bu siyasî taktiğin arkasından, on gün sonra Maliye Bakanlığından ayrılan Callaghan İçişleri Bakanı ile yer değiştirmiştir.

1949 Devalüasyonunda İngiltereyi takip eden yirmiiç memleket paralarının değerini düşürmüştü. Bu defa da, yine dış ticaretleri büyük ölçüde İngiltere ile olan yirmi iki ülke paralarını sterline göre ayarlamak ihtiyacını duymuştur. Sterlin sahası olarak telâkki edilen bu memleketlerden Barbados, Bermuda, Fiji, Gambia, Guyana, İrlanda, İsrail, Jamaika, Kıbrıs, Malavi, Malta, Mauritius, Napal, İspanya, Sierra Leon, Tobago ve Trinidat % 14,3 nisbetinde paralarının değerini düşürmüşlerdir. Honk Kong kolonisi ilk gün % 14,3 nisbetinde devalüasyon yapmıştı. Lâkin, birkaç gün içinde, büyük kısmı kıta Çinden getirilen gıda maddelerinin fiyatları % 20 ye kadar yükseldi ve bu hal Honk Kong halında infial yarattı. Bunun üzerine koloni hükümeti kararı değiştirdi. Honk Kong dolarının değerinde, eskisine nisbetle % 5,7 bir indirim yapılmakla iktifa olundu.

Diğer taraftan, tereyağ, peynir ve et gibi başlıca ihraç maddelerini İngiltereye satan Danimarka, ziraî müstahsilleri korumak maksadile, yarı bir tedbir olarak, parasının değerinde % 7,9 nisbetinde indirim yapmıştır. Buna mukabil, dış ticaretini yün ihracatı teşkil eden Yeni Zeland % 19,45 nisbetinde; İngiltereye çay satan Seylan ise % 20 nisbetinde paralarını düşürmüşlerdir. En yüksek ölçü olarak % 24,50 nisbetinde parasının değerini düşüren memleket de İzlanda olmuştur. Kanada devalüasyona gitmemiştir. Avustralya da isabetli bir yol olarak kendi dolarının değerini düşürmemiştir. Bu memleketin İngiltereye olan ihracatı, son yıllarda dış ticaretinin % 12 sine düşmüş bulunuyor .

Devalüasyonun tesirleri hemen dünya üzerine yayılmıştır. Döviz rezervleri içersinde sterlin bulunan her memleket, devalüasyon nisbetinde zarara uğramıştır. Bunlar arasında, bilhassa sterlin karşılığı petrol satan Arap memleketleri yüz milyonlarca lira iştira gücü kaybetmişlerdir. Sterlin üzerinden kıta Çin'e mal satan ve bir takım sınaî tesisler taahhüt etmiş olan Japon firmalarının büyük zararlara uğradıkları söylenmektedir. Sterlin üzerinden borçlu olan memleketler kazanmış, alacaklılar ise aynı ölçüde zarar görmüştür.

Devalüasyonun en önemli tesiri altın üzerinde görülmüştür. Altın satışları birdenbire hızlanmışdır. Servetlerini sterline bağlamış olanlar

değeri düşürülen bu parayı elden çıkarmak gayretine düşmüşler ve sabit bir kıymeti ifade eden metal olarak altına hücum etmişlerdir. Beş gün içinde Londra piyasasında 250 ton külçe altın (280 milyon dolar değerinde) satılmıştır. Altın fiyatlarının yükselmesini önlemek amacıyla Paris, Züriç ve New York borsalarında talep edildiği kadar altın satışa arzedilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, doların değerini düşürür endişesile dünya altın fiyatlarının yükselmesini önlemek üzere kendi rezervinden piyasaya altın çıkarmaya devam etmektedir. 1946 da 27 milyar dolara baliğ olan Amerikan altın stoklarının, yabancı ülkelere yaptığı bağışlar, kredi yardımları, askerî masraflar ve çeşitli dış ödemeler neticesi yarısı erimiş ve 1967 sonunda Federal Rezerv Bankalarının elindeki altın stokları 13 milyar dolarlık bir miktara düşmüştür. Bu stokun 10 milyar dolarlık kısmının, tedavülde bulunan Amerikan dolarının dörtte bir karşılığı olarak muhafazası düşünülmekte ve daha iki üç milyar dolarlık altının dünya piyasalarına arz edilebileceği söylenmektedir. Ancak, devalüasyonun ilk tepkileri zail olunca altın talepleri de hafiflemiştir.

Devalüasyondan sonra, herkesi düşündüren husus, bu para operasyonunun İngiliz iktisadiyatını düzeltip düzeltemeyeceği meselesidir. Devalüasyonu, İngiltereyi Avrupa Müşterek Pazarına yaklaştıran bir önemli hamle olarak değerlendirenler vardır. Lâkin, iktisadî bünyesindeki kararsızlığın bir ifadesi sayılarak yine de Müşterek Pazara kabulüne bir engel teşkil edeceğini ileri sürenler bulunuyor. Özellikle, Fransa, devalüasyondan sonra dahi İngiltereyi Müşterek Pazar içinde görmek istememektedir. Diğer taraftan, ihraç mallarında % 14,3 nisbetinde bir kıymet düşüklüğü, kendi aralarında bu nisbet civarında gümrük indirimi yapmakta olan Müşterek Pazar memleketleriyle rekâbet edebilir hale getireceğini, ve bu itibarla Müşterek Pazara girmesine lüzum kalmaksızın İngilterenin bu memleketlerle ticaretini geliştirebileceği tahmin ediliyor. Ancak, para değerinde yapılan indirim ölçüsünde ihracatın artabileceği şüphelidir. Kararı müteakip bir iki hafta içinde ithal edilen hammaddelerin ve bir çok ihtiyaç maddelerinin fiyatlarında % 5-10 nisbetleri arasında artışlar olmuştur. Bu durumu ücretlerin artırılması hususunda yeni bir tazyikin takip edeceği endişesi vardır. Geçen yıllarda yapılan hesaplar, istihsal maliyetine tesir eden en önemli unsur olarak % 1 nisbetinde bir ücret artışının % 2 nisbetinde ihracatı azalttığını gösteriyor. Kredi faizinin % 8 e çıkarılmış olması da istihsal maliyetini yükseltici bir sebep olarak görülmekte, bir zaman sonra bu nisbetin düşürülmesi beklenmektedir.

Tediye müvazenesini sağlamak için İngilterenin istihsal gücünü ve ihracatını yılda 500 milyon sterlin artırması gerekmektedir. Bunun içinde, dış piyasalarda diğer sanayici memleketlerin daha da şiddetlenecek

rekâbetlerini karşılamak durumundadır. İstihsal maliyetlerini düşürmek şöyle dursun, bir seviyede tutabilmek için çok ciddi tedbirlerin alınmasına zaruret vardır. Para değerindeki değişiklik hammadde fiyatlarını yükseltmektedir. İç piyasa fiyatlarını ve ücretleri sabit tutmak; teknik yenilikler tatbiki ve yeni yatırımlar yapılması suretile istihsalı hızlandırmak mümkündür. Hükümetin 1968 yılında uygulamayı düşündüğü kurumlar vergisine % 3 zam, istihlâk vergilerinin biraz daha arttırılması, ihracata tanınan muafiyetlerin çoğaltılması, teşvik primleri verilmesi... gibi tedbirlerin 1968 yılında ihracatı % 10-15 nisbetleri içinde artırabileceği tahmin edilmektedir. Lâkin, bu ölçüde bir ihracat artışı da İngilterenin dış tediye müvazenesini sağlamaya yetmeyecektir. İngiliz lirasının geleceği yine karanlıktır.

Diğer taraftan, düşünülen tedbirlerin hepsinin başarı ile uygulanması halinde dahi 1968 yılında enflasyonist bir gidişin önlenemeyeceği ve en az % 3-4 nisbetlerinde hayat pahalılığı olacağı tahmin edilmektedir. Parlamentoda 80 sandalye fazlalıkla iktidarda bulunan İşçi Partisi, uygulayacağı tedbirlerle olumlu sonuçlar alabilirse 1971 de yapılması gereken seçimlere kadar işbaşında kalabilecektir. Lâkin, iktisadî durumda müsbet gelişmeler sağlanamazsa, güçlüklerin baskısı altında daha önce seçimlere gidilmesi mümkündür. Hükümetin tedbirleri ne olursa olsun, İngiliz halkı bir yeni anlayış ile yeni fedakârlıklara katlanarak, canla başla çalışması göze almazsa son devalüasyonun da tesirsiz kalacağı ve iktisadî sıkıntıların artmakta devam edeceği yaygın bir kanaat halindedir.

banka

**meslek
ve fikir
dergisi**

IV.

**Ciltleri Ciltli
Olarak**

Dergi Adresinden Fiyatı : 40.— T.L.
Temin Edilebilir

P. K. : 769 — Karaköy - İSTANBUL

DEVALÜASYON ZARURİDİR

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Geçen yıl Kasım ayı içerisinde İngiliz parasının devalüasyonu, Memleketimizde bir müddettenberi tartışılan Türk Lirası devalüasyonu- nu yeniden ön plâna getirmiştir. Sterlinin devalüasyonunun Memleketi- miz iktisadi durumunu ne şekilde etkileyeceği hususunda eldeki verile- rin yetersizliği sebebiyle fazla birşey söylemeğe imkân yoktur. Yalnız şu kadarı söylenebilir ki, sterlinin devalüasyonu bir süredir kaçınılmaz bir hale gelmiş bulunan TL. devalüasyonu zaruretini daha da şiddetlen- direcektir. Prof. Hatiboğlu, İngiliz Parasının devalüe edilmesi vesile- siyle, Türk parasının devalüe edilmesi' konusundaki görüşlerini ortaya koymaktadır.

Korku ile düşünülen problemlerin iyi bir şekilde halledilmesi çok defa mümkün olmaz. Bir probleme belirli bir menfaat açısından bakılınca yanlış sonuçlara varılmasından tabii bir şey yoktur. Mahiyeti bilinmeyen bir problemin halli için ileri sürülen hal tarzlarının doğru olabileceğini kimse iddia edemez. Türkiyede bir devalüasyon yapılıp yapılmaması konusunda bir müddettenberi yapılan münakaşalar bu şartlar altında cereyan ettiği cihetle neticenin hiç de tatmin edici olamıyacağı aşikârdır.

Devalüasyondan bir çokları korkuyor. Başta Hükümet korkuyor. Sanıyor ki, devalüasyon yapılırsa dahilde fiatlar artacak ve fiat artışları bir çok sosyal ve politik problemler ortaya çıkaracak. Ayrıca, Hükümet paranın değerinin muhafazasını bir prestij olarak kabul ediyor. Bizzat kendisi, bir kararla paranın değeri % 30 veya % 50 azaltılmıştır deyince büyük bir prestij kaybına uğrayacağını düşünüyor. Yıllardanberi para basarak paranın değerinin hakikaten düşmesine sebep olacak hareketi yaparken prestijinden bir şey kaybetmiyeceği kanısında bulunan bir Hükümetin bu davranışı hiç şüphe yok tartışmaya değer. Devalüasyondan halk da korkuyor. Zira devalüasyon neticesinde fiatların artacağını ve zaten çok zor bulunan geçim şartlarının daha da kötüleşeceğini sanıyor.

İş adamları ve bunların temsilcileri olan bazı meslek teşekkülleri ise şahsî menfaatleri açısından muhtemel bir devalüasyonu değerlendirenince bunun aleyhinde bir çok delil bulmakta zorluk çekmiyor.

Devalüasyon konusu tartışılırken ileri sürülen delillere bakınca, bunların bir ilmi niteliği bulunmadığı ya elli yıl öncesinin demode olmuş ilmi esaslarına veya bir ilmi ve mantıkî temeli olmayan şahsî görüşlere dayandığı müşahade ediliyor.

Türkiyede devalüasyon yapılmasına karşı bulunanlar iki belli başlı delil ileri sürerler. Birincisi, devalüasyonun fiatlar umumî seviyesini arttıracacağı, ikincisi ise, satacak malımız olmadığı cihetle devalüasyonun ihracatı teşvik edemeyeceğidir. Bu delillerin her ikisi de yanlıştır.

Memleketimizde devalüasyonun dahili fiatlar seviyesine tesir edemeyeceğini söylemek ilk bakışta akli selime ve iktisat prensiplerine aykırı bir düşünce olarak görülebilir. Nitekim yabancı paraların değerini yükseltmek, yani milli paranın değerini düşürmek ithalât ve ihracat mallarımızın fiatlarını yükseltecek ve fiatlar birbirine bağlı bulunduğu cihetle, diğer fiatlar da bunu takip ederek Memleketimizde umumî fiatlar seviyesi tekrar yükselecek, yani paramızın dahili kıymeti azalacaktır. Çok makûl ve tabii gibi gözüken bu düşüncenin çok mühim iki hatası vardır.

Evvelâ, devalüasyon, bir çok ithâl mallarının fiatlarına tesir etmeyecektir. Zannolunur ki, devalüasyon yapılıncâ ithalât mallarının Türk lirası olarak maliyeti yükseleceğinden ,fiatları da maliyete paralel olarak yükselecektir. Halbuki iktisat ilminin en mühim kaidelerinden biri, maliyetle fiyatlar arasında doğrudan doğruya bir alâkanın bulunmadığıdır. Maliyetin fiata tesir edebilmesi için satışı arzedilen, getirilen malların mikdarının değişmesi icab eder. Meselâ bir malın maliyeti artınca hemen bunun fiatı artmayacaktır. Maliyet artışı neticesinde piyasaya gelen mal mikdarında bir azalma olduğu takdirde bahis mevzuu malın fiatı yükselecektir. Bu gün ithal malları bakımından Memleketimizde yukarıda açıklanan mekanizma işlemediğine göre, maliyetle fiatın bir alâkası yoktur. Nitekim, ödemeler bilânçomuzdaki açık sebeble ithalâtımızı piyasanın ihtiyaçlarına göre ayar etmek imkânsızdır. Yani bir ithal malı için talep, maliyet fiatına yakın bir fiat seviyesinde yapılacak arz miktarından kat kat yüksektir. Bu sebeple bir çok ithâl malının satış fiatı maliyet değerinden fevkalâde yüksektir. Normal olarak bu durumda daha fazla ithalât yapılması ve ithâl mallarının satış fiyatının maliyete yakın bir seviyeye inmesi icab eder. Fakat, tekrar edelim, tediye bilânçomuzdaki açık bu mekanizmanın işlemesine mâni olmaktadır. Her gün ithâl mallarımızın maliyetinin artıp eksilmesi bunların fiatına tesir etmeyecektir. Fakat denilebilir ki, bazı ithal malları tevzie tâbi idi ve bazılarının ise maliyetlerine uygun olmayan bir fiatla satışı arzedilmesi kanunen yasak idi. İkinci Dünya Harbindeki tecrübeler ve tevziattan yapılan şikâyetler, faturadan yüksek satış şayiaları, iktisadî zaruretlere aykırı kanunlarla fiatları düşük seviyede muhafaza zorlu-

gunu veya daha doğrusu imkânsızlığını alâkalılara öğretmiş olmalıdır. İktisat prensiplerine uymayan tevziat ve fatura hususundaki bahis mevzuu kanun, nizam ve kararlar tamamen tatbik edilebilseler bile -ki edilemezler; çünkü iktisadî zaruretlere aykırıdır- istenilen neticeyi veremeyeceklerdir. Bir misâlle bunu izah edelim. Bahis mevzuu kanun ve kararlara göre, ithâl olunan inşaat malzemesi meselâ, inşaat demirleri maliyete muayyen bir kâr haddi ilâve edilmek suretile satılacaktır. Farzedelim ki, satılsın. Fakat bu malzemeyi kullanmak suretile inşa edeceğiniz binayı istediğiniz fiyata satabilirsiniz. Böylece ithalât malları fiyatının kontrolünün hiç bir kıymeti kalmaz. Mevcut ithâl mallarımızın %75 inin şu veya bu şekilde istihsalde kullanıldığı ve mamûl maddelerin fiyatı hususunda bir kontrol tesis edilmediği veya edilemeyeceği için ithâl mallarını kontrol etmenin müstehlik bakımından hiç bir mânası kalmaz.

Bütün bunlardan çıkan netice şudur: Yapılacak devalüasyon neticesinde bir çok ithalât mallarının fiyatlarında yükselme olmayacaktır. Benzin gibi bazı ithâl mallarında bir yükselme husule gelecektir.

İhraç mallarımızın fiyatları devalüasyon neticesinde muhtemelen yükselecektir. Acaba bu malların fiyatlarındaki yükseliş diğer fiyatlara sirayet ederek fiyatlar umumî seviyesinde bir artışa sebep olur mu? Fiyatların birbirine bağlı olduğunu ve biri yükselince diğerinin de yükseleceğini her gün iştiriz. Para teorisinin esaslarını bilenler için bu muhakeme yanlıştır. Fiyatlar umumî seviyesindeki değişiklikleri izah etmek için nakdî âmilleri göz önüne almaksızın yapılacak izahlar daima yanlıştır. Nitekim global nakdî miktarlarda ve piyasada tedavül eden mal miktarında değişiklik olmaksızın bir malın fiyatı artarsa, diğer malların fiyatlarının artması şöyle dursun, azalmaları icap eder.

Memleketimizde yapılacak bir devalüasyonun fiyatlar umumî seviyesini arttırabilmesi için ya tedavüldeki para miktarının artması veya Memleketimizde istihsal ve mübadele edilen malların azalması icap eder.

Şimdi bu iki âmîl üzerinde muhtemel bir devalüasyonun ne gibi tesirleri olabileceğini araştıralım.

Devalüasyonun para miktarı üzerinde arttırıcı bir tesir yapması için hiçbir sebep yoktur. Bilâkis para miktarı üzerinde azaltıcı bir tesir yapabilir. Nitekim Hükümetin ihraç mallarımıza türlü şekillerde verdiği primler azalacaktır. Ayrıca ithalât gümrük ve muamele vergisi tahsilâtı artacaktır. Bütün bunların mânası Merkez Bankasının piyasadan bir miktar banknot çekebilmesi veya hiç olmazsa piyasaya yeniden para süremeyecek hale gelmesi demektir.

Devalüasyonun Memleketimiz istihşâl ve mübadele hacminde menfi bir değişiklik yapması beklenemez. Bilâkis ihraç malları fiyatlarının

biraz yükselmesi bilhassa ihracata yönelen sınaî istihsalı ve madenciliği teşvik edebilir.

Şu halde devalüasyonun fiatlar üzerinde menfi, yani yükseltici bir tesiri olmayacaktır. Nitekim 4 Ağustos 1958 devalüasyonunun fiatlar umumi seviyesi üzerinde menfi bir tesiri olmamış, bilâkis devalüasyon, İstikrar programının tatbikinde çok faydalı olmuştur.

Şimdi ikinci delile gelelim. Denilmektedir ki, devalüasyon yapılıncâ ihracatımız artmıyacaktır, zira zaten satacak malımız yoktur. Bu düşünce dış ticaret teorisinin esasına aykırıdır.

Nitekim uzunca bir devrede her memleket ithâl ettiği mal kadar ihracat yapmak zorundadır. Muayyen bir devrede ya ithalât azalacak veya ihracat artacaktır. Gerçi bu dengenin gerçekleşmesi zahmetli olacaksa da, memleket bazı zararlara uğrayacak ise de, bu bir zarurettir. Türkiye kırk yıldan beri bu dengeyi temin edecek yolları kapamaktadır. 1930-1950 arasında ithalâtın ihracata eşit bir hale getirilmesi ithalâtı kısmak ve statik bir halde bulunan ihracatı eski seviyesinde muhafaza etmek suretiyle temin edilmiştir. 1950 den bu yana ithalât kalkınmamızı temin edecek seviyelerde bulunmuş, fakat mevcut ihracat bu seviyelerde olmadığı cihetle aradaki fark dış borçlar, dış yardımlar ve bazı hallerde yabancı memleketlere el açmak suretiyle kapatılmaya çalışılmıştır. Dış borçları sonsuz olarak artırmak veya yabancı devletlere el açmak devamlı olarak mümkün olamayacağına göre ya ithalâtı kısmak veya ihracatı artırmak icap edecektir. Satacak malımız yoktur diyenler için tek yapacak şey ithalâtı kısmak olacaktır. Bu ise, iktisadî kalkınmamızı yavaşlatmak hatta durdurmak demektir. O halde, ihracatı artırmak ölüm kalım meselesi oluyor. Acaba satacak malımız yoktur diyenler ihracatı ne yoldan artırmayı düşünürler. Eğer ihracatımız, tütün, pamuk ve fındık gibi tradisyonel ihraç mallarından teşekkül ederse, şüphesiz ki devalüasyon ihracatımızın artmasına sebep olmaz. Fakat satacak malımız yoktur diyenlerin dikkatinden kaçan çok temel bir kaide vardır. Türk Lirasının değerini düşürmek suretiyle ihracat malları arasına tradisyonel mallardan başka bir çoklarını ilâve etmek mümkündür. Tabiat kaynakları ve nüfusu çok az olan memleketler haricindeki her memleket ihracatını daima bir miktar arttırma imkânına sahiptir. Eğer ithalâtımızı 800 milyon dolar seviyesinde muhafaza etmek istersek, ihracatımız da pekâlâ çok kısa bir devrede bu seviyeye çıkartılabilir. Bu ihracat artışı zahmetli olabilir ve millî gelirimizde bir müddet için gerilemeye veya ticaret oranlarının Türkiye aleyhine dönmesine sebep olabilir. Fakat uzunca bir müddetde millî ekonomimizi sağlam ve sıhhatli bir hale getireceğinden kalkınmamızın devamına ve daha sağlam esaslara dayanmasına sebep olur. Bütün mesele bu konuda ciddi tedbirler alınmasına bağlıdır. Bu tedbirler arasında en önemlisi hiç şüphesiz paranın değerini ihracatı teşvik edecek seviyede muhafaza etmektir.

BANKA İŞLEMLERİNDE MEKANİZASYON ve OTOMASYON

Ertuğrul KAYİHAN
(Koç Burroughs Ticaret A.Ş. Müdürü)

Otomasyonun Öncüsü: Mekanizasyon

«...bunlar bir çeşit daktilo makinalarıdır ve borç ve alacak kolonlarına işlenen rakkamlar özel bir sayaca intikâl eder. İşlem sonunda kolon yekûnları sayaçlardan okunur. Bu fevkalâde önemli bir reform olmakla beraber makinalar hayli pahalı olduğundan ancak muamele sayısı pek yüksek olan Amerikan Bankalarında kullanılmaktadır...»

1932 de basılan «Handelshochsuchule» adındaki 4 kalın ciltlik el kitabının İşletme Organizasyonu bölümünden alınan yukarıdaki satırlar mekanizasyonun ilk adımı hakkında fikir vericidir.

Bundan sonraki 30 yılda muhasebe makinası endüstrisinde esaslı bir gelişmeye sebep yine bankacılık sahası olmuştur. Zira diğer işletmelere kıyasla Bankacılık, özellikle Amerika'da bugün dahi «rakkam işlemekle» en çok uğraşan sahadır.

Bugünün ileri mekanizasyonuna örnekler Yurdumuzda da hayli ilerlemiştir:

Müşteriye muhatap olan Cari Hesap servislerinde müşteri hesabı ile işlem yevmiyesi beraber yazılmakta, muamelenin doğduğu servisi belirten ve vesikalara tab olunan bir işaret ile tutarlar servislere tahsis olunan ayrı hafızalarda toplanmakta, bununla akşam kasa ve servis mutabakatı kolayca sağlanmaktadır. İşlem ânında makina adat hesabını da yaptığından dublör külfeti ortadan kalkmakta, doğruluğu makinaca kontrol edilmiş bakiyeler elde edilmektedir.

Mekanizasyona bir diğer dikkate şayan örnek Teminat Senetleri hizmetinde verilebilir: Senetlerin dekonta kaydı yapılırken her senedin tutarı, vadesi ve masraf makinaya verilmekle makina, işlem tarihi ile

senet vadesi arasında geçen günü kendiliğinden bulup hafızasındaki faiz nisbetini senet tutarı ile çarparak komisyon, gider vergisi, ve müşterinin ödeyeceği masraflar baliğini kendi kendine hesap ve tab etmektedir. Bir müşterinin ibraz ettiği bütün senetlerin hepsi bu şekilde işlenince hafızadaki marj yüzdesi üzerinden müşteriye verilecek kredi bulunmakta, risk füyü, dekont ve yevmiye bu işlem sırasında çıkmaktadır. İki rakkam vermekle birbiri ardından bu işlemlerin süratle hesap ve tab edilmesi dikkate değer bir reformdur.

Mekanizasyonun daha ileri safhaları büyük hareketli gişelerde daha çok otomatikleşmeyi sağlar. Tasarruf ve Cari Hesap servislerinde, mıknatıslı çizgileri bulunan müşteri hesap föyleri makinaya sürülünce müşterinin adını, numarasını, son hesap bakiyesini ve faiz durumunu makina bir anda kendi kendine okur ve hesap isim ve numarasını yevmiyeye kendiliğinden yazar. Muamele rakkamını verince faizlerin otomatik hesabı, bakiyelerin çıkarılışı, defteri kebir ve istatistik tasniflerinin sağlanması, herhangi bir devrede «otomatik okuyucu» ya yerleştirilen bu föylerden el dokunmadan komple mizan ve istatistik cetvellerinin veya ikramiye listelerinin dökülmesi «mekanizasyon» nun banka servislerinde ulaştığı son merhaledir, bundan sonra otomasyon başlar.

Otomasyonun Mahiyeti ve Tatbikat Örneği

Gerçek otomasyonla gişedeki hesap föyleri ortadan kalkar. Yazı ve rakkamlar bir merkezde bulunan elektronik hafızalara yerleşir. Bu yerleştirme ardından lüzumlu bütün hesap ve istatistik işlemleri de sağlanır. Hafızaya müracaat edildiği anda istenen bilgi derhal kâğıt üzerine tab olunur. Bu sebeple banka servislerinde kayıt tutulmasına lüzum kalmaz, merkezdeki elektronik tesisle «özel bağlantı» kâfi gelir.

Çaplarının ve hareketlerinin büyük olması yüzünden bu sistemlere ilk alınan hizmetler Tasarruf ve bunun ardından İkrazaat hesapları olmuştur.

Bankanın gişelerinde bu maksat için imâl edilmiş özel birer «Tasarruf Hesabı Makinası» bulunur. Müşteri cüzdanı ve fiş makinaya sürülür. Hesap numarası ve cüzdandaki son bakiye makinaya verilerek fişe yazdırılır. Bu anda kendiliğinden angaje olan özel bir telefon hattı bu iki rakkamı merkezdeki elektronik hafızaya ulaştırır. «Hesap No.» saniyenin ellide biri kadar bir zamanda elektronik disk hafızasındaki yerini ve son bakiyeyi bularak makinaca verilen bakiyenin doğruluğunu gişeye teyid eder. Gişe muamele rakkamını verir, bu rakkam ve yeni bakiye fiş ve cüzdana tab edilirken aynı anda kendi kendine hesapla -

nan faiz ve yeni bakiye elektronik hafızaya yerleşir, cüzdana yazılan bakiyenin doğruluğunu da otomatik kontrol eder.

Evvelce cüzdan getirilmeden para çekilip yatırılmış ise elektronik hafıza bu işlemleri ayrı yerde sakladığından cüzdandaki son bakiye elektronik hafızadaki son bakiyeye uymaz. Bu durumda «elektronik beyin» ayrı sakladığı «cüzdansız işlemler» i, kendi kumandası altında birer birer, işlem tarihlerini de belirterek gişedeki cüzdana işletip cüzdanı kendi bakiyesi ile eşit kılar. Bundan sonra o günkü işleme devam olunur. Bu cihet bilhassa faizlerin cüzdana sonradan işleneceği devrelerde önemlidir.

Yılın son iş günü, gişe kapanışının ardından sistem gişeye bağlı (On Line) durumundan ayrılır ve müstakil (Off Line) çalışarak hesap numarası sırası ile komple bir envanter döker. Hesap No. son bakiye, antisipe faiz bakiyesinin tahakkuku, vergi hesabı, gelecek yıla net devr olunacak tutar, bunun antisipe faizi bu esnada otomatik şekilde hesaplanırken fevkalâde süratli bir baskı makinesi de bu işlemlerin komple listesini döker. Nitekim bir saatte 60.000 tevdiat hesabının envanteri el sürülmeden dökülmüş olur. Eğer sistem iki baskı cihazı ile çalışıyorsa aynı sürede 120'000 hesabın dökümü yapılır ki faiz kapitalizasyonu ve envanter konusu bu fevkalâde sürat karşısında problem olmaktan çıkar, zira nihayet 10 saat içinde 1 milyondan fazla hesabın envanterini döküp yeni yılın ilk iş gününde yine On Line çalışmaya geçmek imkânı bankacılık dünyasının bir kaç sene evvel hayal edemeyeceği kadar tatlı bir rüya, halbuki bu günün gerçeğidir.

Bu işlem sırasında hafızadan ayrılan eski kayıtlar yerine yenileri yerleşecek, faiz, vergi gibi rakkamlar ise «Süsphan» işlemi için hazır duracaktır. Ö halde cüzdan ertesi yıl her ne vakit getirilirse hafızadaki bu süsphanı Computer kendi kumandası ile gişeye işletecek sonra fiili işleme geçecektir.

Gişe ile merkez arasındaki bağlantı sadece hesap kartlarını ortadan kaldırmakla yetinmemekte, yeni imkânlar da getirmektedir. Müşteri aynı bankanın herhangi bir şubesine cüzdanını vermekle işini görebilir, kuvertür için danışmak külfeti kalktığından müşteri hizmetinde önemli bir sürat ve akıcılık sağlanır. Hesap kartını aramak külfeti de kalktığından personel müşteriye daha çok ve daha yakın hizmet imkânını bulur. Gişe makinalarının basitliği dolayısıyla personel eğitimi daha kolaylaşır.

Bu hizmetin teknik şartları arasında elektronik disk hafızasının hızı bilhassa önem taşır. Zira bu hafıza hem sistemin çalışmasını dü-

zenleyen çeşitli «program»ları saklar, hemde gişelerden «çağrılmalar»a üstün bir hızla cevap vermek zorundadır. Bu yüzden diskteki kayıtlara ulaşmak için diskin «mekanik» şekilde devre açıp kapayıcı anahtar tertibatı ile mücehhez olanlarından ziyade «okuyucu - yazıcı kafalarını çok kanallardan, aynı anda çalıştırabilen» yani intikâlleri tamamıyla elektronik şekilde sağlayan tipler tercih olunur. Bu sayede çağrılmalara karşılık, saniyenin ellide biri kadar bir zamanda istenen bilgi aranır - bulunur - cevaplanır - kayıt yapılır.

Mütekâmil bir sistem bu sayede, sıkışık zamanlarda, saatte 10 bin işlem yapabilir, disk hafızası iki milyon müşterinin hesabını saklar. Her gişe makinasına ayrı numara verildiğinden işlemin hangi şubeden ve hangi gişeden intikâl ettiği belli olur.

Merkezdeki kompüter telefon hattından gelen bilgileri alırken hem elektronik hafıza ile bağlantı kurar, hem de bir başka «çıkış ünitesi» ne işlemleri sıra ile, gişe numaralarını belirterek, aynı anda kaydeder. Bu ünite bir manyetik banttır.

Kompüter emrinde bilgileri kâğıda basan cihaz dakikada en az 1000 satır gibi üstün bir hızla, bütün işlemleri, gişeler itibariyle tertiplenmiş olarak kâğıda dökebildiğinden gişelerdeki makinaların işlem sırasındaki kayıtlarının komple yevmiyesi ve çeşitli hesap gurupları itibariyle icmalleri elde edilmiş olur. Banka gişeleri bu sayede zahmetsiz ve kuruşuna kadar doğru hesap kapatmak imkânını bulur.

Banka idarecisi, gişesindeki makinalardan birinin kompüterden cevap isteyecek bir tuşuna basınca, o anda para ve muamele hareketinden haberdar olur.

Lüzumlu Cihazlar

Gişelerdeki makinalar tamamen mekanik ve basit cihazlardır. Bunlarla fiş ve cüzdan işlenir. Bu cihazlardan çıkan bilgilerin kompüter'ce anlaşılacak «elektronik bilgi» haline çevrilmesi ve mekanik süratin elektronik sürate uyabilmesi için kompüter ile gişe makinaları arasında bazı aracı cihazlar bulunur.

Bir banka binasının içindeki gişe makinaları önce «özel terminal ünitesi» denen bir üniteye bağlanır. Bu ünite hem gişe makinalarından verilen ve alınan bilgilerin sıra ile intikâlini düzenler, hem de bu bilgileri merkeze ulaşacak «vasf»a çevirir. Bu üniteler «bilgi telefonu» denen ve telefon işletmelerine ait bulunan cihazlara bağlanır. Bunlar terminal ünitesinden aldıkları bilgileri telefon hattıyla ulaştırabilecek «ses frekansı» haline çevirip özel telefon hattıyla kompüterin bulundu-

gu yerdeki karşılık bilgi telefonuna ulaştırır.

Telefon hatları ses frekansları şiddetine göre pek hassas ve pek üstün bir hızla çalışır. Bir hat saniyede 170 kadar rakkam nakledebilir. Kompüter mahallindeki «bilgi telefonu» kendisine ulaşan sinyalleri oradaki «merkezî terminal ünitesi» ne duyurtmadan bunların kompüterce kabul edilecek impuls haline gelmesini sağlar.

Demek ki gişe makinasından çıkan bilgi Uzak Terminal Ünitesi aracılığı ile Bilgi Telefonuna, oradan sada frekansı halinde telefon hattı yoluyla merkezdeki Karşı Bilgi Telefonuna ulaşır. Kompüter merkezdaki telefon cihazı bu defa sada frekansı şeklinde gelen bilgiyi merkezî terminal ünitesi aracılığı ile deşifre eder.

Buradan doğruca kompütere girilmez. Bütün bu bilgilerin önce «bilgi haberleşme kumanda merkezi» denen bir başka cihaza aktarılması gerekir.

Bu cihaz esas itibariyle düzen sağlar ve bir çeşit «tampon hafıza» vazifesi görür. Bir gişeden gelen bilgiyi kompütere aktarırken aynı anda başka bir gişeden gelen bilgiyi ayrı tutmak, elektronik süratle dahi olsa bir çeşit «kuyruğa almak», kompüter marifetiyle elektronik hafızaya aktarılacak cevabı aynı gişeye gönderirken başka gişelere ulaşacak veya onlardan gelecek bilgileri kabul ve sevk etmek, yani gerçek bir trafik düzeni sağlamak hep bu cihaza düşer.

Cihazın en önemli fonksiyonu, muhakkak ki irtibat halinde olduğu çok sayıdaki ünitelerin değişik süratleri arasında tam bir akış ahenk ve düzeni kurmak; bilgi kaybını, üstelik gişedeki makinelerce yapılan kayıtların doğruluğunu da devamlı şekilde kontrol etmektir.

Tatbikat Çeşitleri

Bir kompütere birden çok bankanın şubelerini de bağlamak suretiyle hepsinin aynı anda, fakat ayrı ayrı hizmetini görmek dahi mümkündür. Meselâ bu çeşit faaliyette bulunan dünyanın en büyük ve ilk sistemi Boston'da 1965 Ağustosunda tesis edilmiş, çeşitli bankalar ve bunların değişik hesapları peyderpey sisteme aktarılmış olup sistem halen 1 milyona yakın hesap tutmaktadır. Yeni bir disk hafıza ile bu kapasite 4 milyona ulaşacaktır. Halen merkeze 18 değişik bankanın On-Line ve Off-Line hesapları intikâl etmektedir. En uzak banka ve şubeleri merkezden 70 kilometre mesafededir. St. Louis Şehrindeki merkeze bağlı en uzak şube 200 kilometre mesafede olup bu şube ile zıt yöndeki şube arasındaki mesafe 350 kilometreye varmaktadır.

Burada dikkate değer bir husus da, değişik bankaların kendi hesap

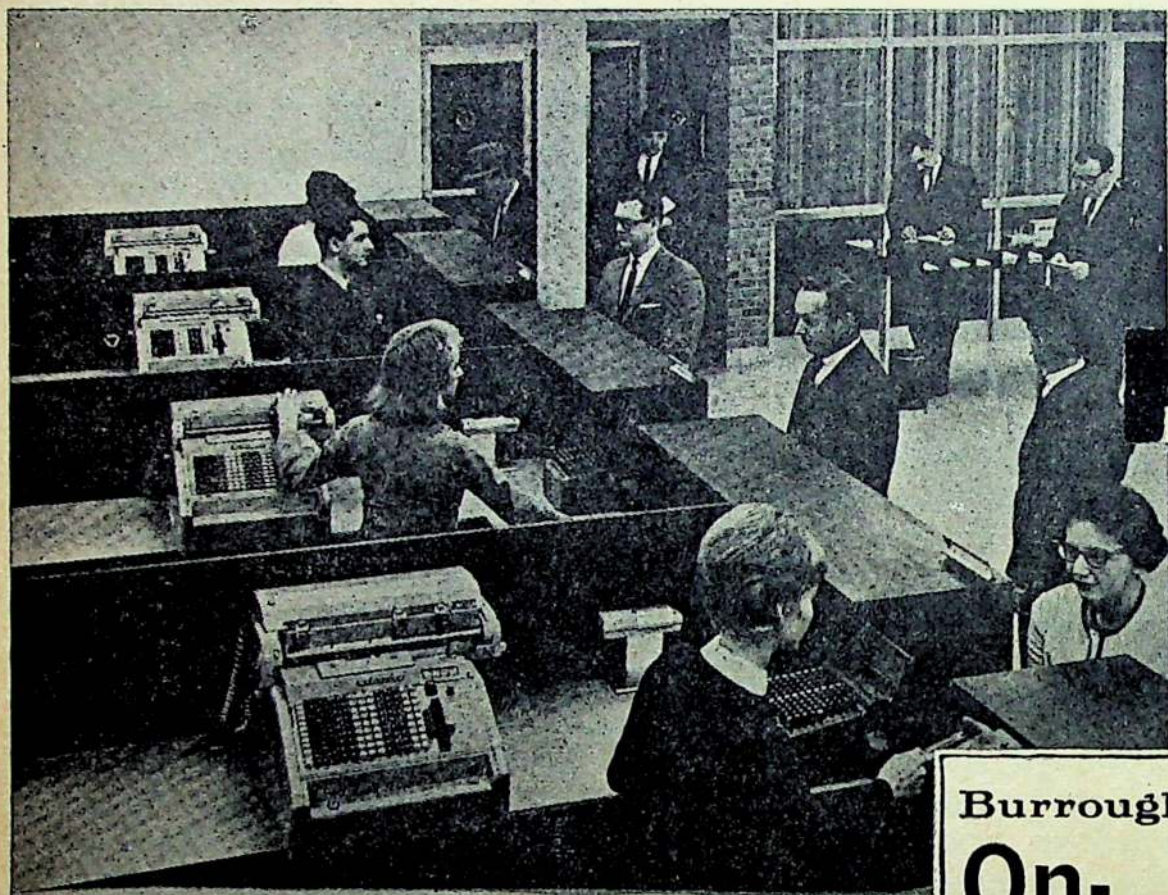
cüzdanı şekillerini aynen muhafaza edebilmeleridir. Cüzdanların dikiş kısmına gelince otomatik olarak satır atlanmasını dahi kompüter sağlamaktadır.

Bir bölge içindeki çeşitli bankaların hesaplarını, mahremiyetlerini muhafaza etmek kaydıyla «hatta bağlamak» muhakkak bir «verimlilik ve iktisadilik» mülâhazası ile doğmuştur ve konu tipik Amerikan Bankacılığına has bir çözümdür.

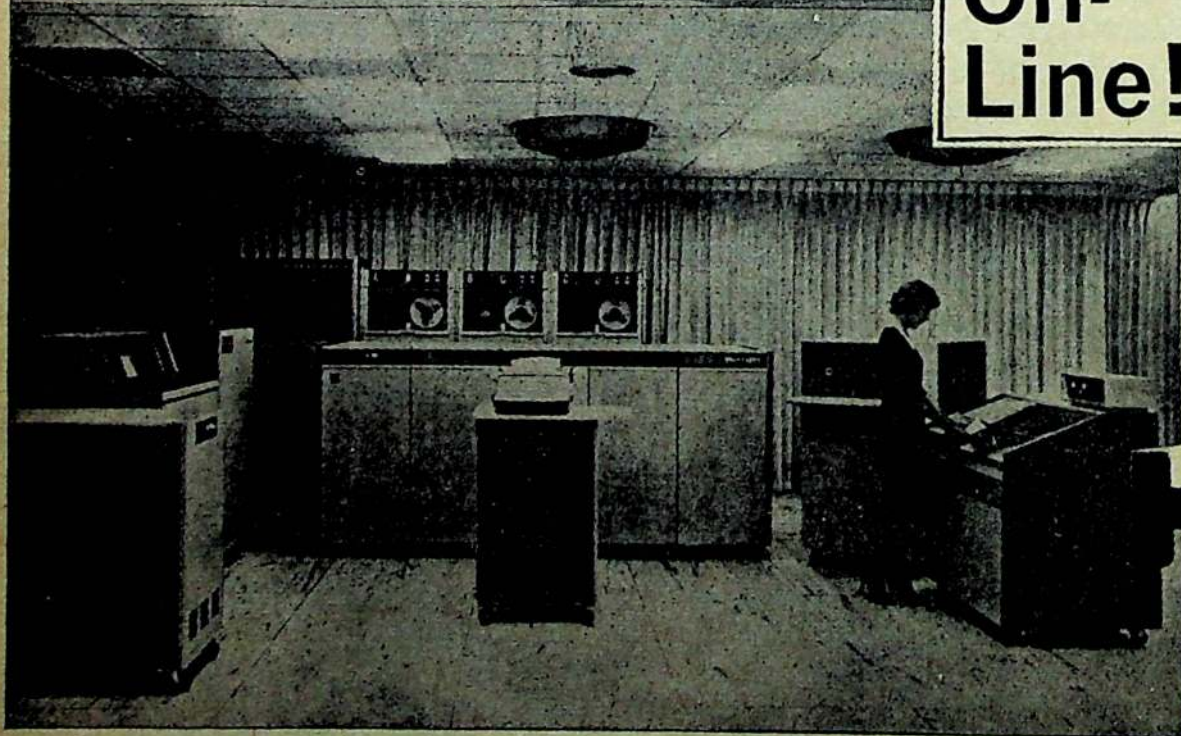
Fakat bir tek bankanın çok sayıda şubesini tek merkeze bağlamaktan yana örnek, ancak Amerika dışında bulunmaktadır. Bu da Amerika dışında dünyanın en büyük bankası olan İngilizlerin Barclays Bank'ı olup, bunun «hatta bağlayacağı» şube sayısı 2500 ü bulmakta ve bu maksatla merkez işlem ünitesi olarak dünyanın en büyük ve en güçlü kompüteri tesis edilmektedir. Sadece bu üniteler 30 milyon dolar üstünde bir kıymet ifade etmektedir. Bu tesis 1969 da faaliyete geçerken bunu 850 şubesiyle yine İngilizlerin Midland Bank'ı aynı vasıftaki On-Line tesisi ile takip edecektir. Bu kısa izahattan anlaşılacağı gibi böyle bir On-Line tesisiyle bütün İngiltere muazzam bir irtibat ağına sahip bulunmuş olacaktır.

Buraya kadar anlatılan sistem işlem anında doğrudan doğruya merkeze bağlanma şekli olup, Off-Line durumunda merkezin dışarı ile irtibatı kesilmekte ve bu defa merkezde bulunan bilgilerle çalışmaya başlanmaktadır. Güçlü bir kompüter bir taraftan On-Line çalışırken, aynı anda bünyesinin bir kısmını Off-Line'a tahsis edebilir. Meselâ bu esnada maaş bordroları tanzimi, mizan ve istatistikler dökülmesi, şubeler arası mutabakat hizmetleri, «hatta bağlı» işlemlere tesir etmeden yürütülebilir, zira modern kompüterler «aynı anda birden çok işlem görmek» vasfına sahiptir.

Netice itibariyle gerekli güç ve özellikle telefon hatlarını, giriş-çıkış cihazlarını temin ettikten sonra, bankacılık On-Line sistemiyle inanılması güç bir gelişmeye ulaşmış, müşterisine ve müşteri hizmetine daha çok yaklaşmıştır.

Burroughs
On-
Line!

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabetli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

Türkiye
Vakıflar
Bankası

TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN YAPISI VE SORUNLARI (*)

(Bankalarımızın Kaynak ve Plâsman Güçleri
Kredi Siyaset ve Uygulamaları)

Hikmet KEYMAN

I — Giriş :

Geçen yazımızda belirtildiği üzere, genel bankacılık siyaseti bir memlekette cari banka sistemi ile kredi sistemini kapsamaktadır. Banka sistemimizi sözü edilen yazımızda incelemiştik. Bu yazımızda bankaların kaynak ve plâsman faaliyetlerini, güçlerini, kredi siyaset ve uygulamalarını inceleyeceğiz.

Genel kredi politikası; bir memlekette kredi kaynak ve imkânlarının en uygun bir biçimde harekete getirilerek ekonomi alanlarına sevkiyle bu fonların, ihtiyaçlara göre, kredilerin ekonomi içinde sektörler, konular, lehtar ve limitleri itibarıyla en uygun bir tarzda dağıtımını istihdaf eyler. Bu hedeflere ulaştıracak düzen ve tedbirlerin bütünü de, kredi sistemini teşkil eyler.

Kredi düzenleme ve dağıtımını genellikle kredi konseyleri, maliye bakanlıkları, merkez bankaları ve banka şebekesi ile sağlanmaktadır. Memleketimizde Plânlama Dairesi, Maliye Bakanlığı, Banka Kredileri Düzenleme Komitesi, Krediler Yüksek Düzenleme Kurulu (zirai kredi alanında), T. C. Merkez Bankası, konu ile ilgili bulunmaktadır.

Bir memlekette kredi toplamı; bankaların yarattıkları kaynaklarla Merkez Bankası imkânlarından meydana gelmektedir. Bu itibarla kemiyet ve keyfiyet bakımından rasyonel bir kredi politikası, Merkez Bankası imkânlarını ve bankaların plasmanlarını birlikte kapsmalı ve düzenleyebilmelidir. Nitekim Memleketimizde Plânlama Dairesinin kuruluşundan önce çıkmış bulunan Bankalar Kanununun 47. maddesi; «Memleketteki iktisadi faaliyetlerin icaplarına göre banka plâsmanları üzerinde keyfiyet ve kemiyet bakımından tanzim tedbirleri ittihazına ve umumî kredi hacmi içinde muhtelif kredi nevilerinin sektör-

(*) Bu etüdün ilk kısmı Aralık/1967 sayımızda çıkmıştır. Son kısmı gelecek sayıda yayınlanacaktır.

ler ve mevzular itibariyle tevezzü tarzını ayarlamaya matuf kararlar almak» yolundaki hükmü ile bu konuda Banka Kredileri Düzenleme Komitesine geniş görev ve yetki tanımıştır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz kredi kaynaklarından;

1 — Merkez Bankası Kredileri :

Merkez Bankası Memleketimizde; bankaların nakdi imkânlarının yetersiz kaldığı dönem ve hallerde, likidite ihtiyaç ve noksanlarını tamamlamakla beraber, Memleket ekonomisi bakımından finansman konusu olan yahut öngörülen teşebbüs ve faaliyetleri de, emisyon mekanizmasından yararlanarak, reeskont ve avans imkânlarıyla kredilendirmektedir. Açılan bu krediler; karma ekonominin, kalkınma plân ve programlarının hedef ve icaplarına göre belirli konu ve limitlerle küşad edilmekte; bankalar ve teşekküller tarafından bu koşullar dairesinde ekonomi, piyasa ve kendi durumlarına göre kullanılmaktadır.

Merkez Bankası kredilerinden enflasyona yol açmamak esastır. Bu Dergi'de daha önce yayımlanan bir yazımızda (*) bu kredilerin durumu, dağılımı ve 1950-1960 arasındaki enflasyonist gelişme ekonomisi siyaset ve uygulamaları sonunda doğan, halen de telâfi edemediğimiz kritik durum ve sonuçları belirtmiş olduğumuzdan burada tekrarlamayacağız.

2 — Bankaların kendi kaynakları :

Bankaların özkaynakları ile adeta ikinci ve doğal sermayeleri sayılan mevduat kaynakları da; bu teşekküllerin esas ve sürekli kredi fonlarını teşkil eylemektedir. Bu kaynakların kullanım tarzı, özel deyiimiyle bankaların plâsmanlarının dağıtım ve istismarı, bankaların inisiyatifleri içinde, kaynak ve plâsman faaliyet ve programlarıyla düzenlenmektedir.

Bu kredilerin ve plâsmanların dağıtım üzerinde, Banka Kredileri Düzenleme Komitesi, Bankalar kanununun 47. maddesinin anlam ve ruhuna nüfuz ederek gerekli düzenleyici ve yol gösterici kararlar alamamıştır. Öteyandan Krediler Yüksek Düzenleme Kurulu ise, Ziraat Bankasının zirai kredilerinin dağıtım hususunda kararlar almaktadır. Ancak Ziraat Bankasının özkaynakları ihtiyacına yetersiz olduğundan, Krediler Yüksek Düzenleme kurulunun kararı bankanın döner kaynaklarına da sirayet eylemektedir.

Bu yazımıza bankaların kaynak ve plâsman faaliyetleri, güçleri, kredi siyaset ve uygulamaları inceleme konusu alınmıştır. Bu itibarla konuyu bankacılık tekniği bakımından biraz genişleterek teorik yüzü

(*) Bakınız Banka Dergisi Haziran/1967 sayısı.

ve Memleketimizdeki fiili durumu itibariyle incelemeye ve bazı sonuçlara varmağa çalışacağız.

Bu arada bir hususa da değinmek istiyoruz:

Önceki yazımızda Türk Banka Sistemi'ni incelerken; kamu sektörüne ait bankalar ve hususî kanunlarla kurulmuş bankalar grubunda Devlet Yatırım Bankası dışındaki bankaların genellikle karma tip- li bankalardan ve özel sektöre ait Sınai Kalkınma ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankası dışındaki bankaların da, ticaret ve mevduat banka- sı hüviyet ve tipinde kurulmuş olduklarını belirtmiştik. Buna göre Memleketimizde gerek kamu gerek özel sektöre ait bankalar;

1 — Adeta ikinci ve doğal sermayelerin teşkil eyleyen mevduat kaynakları ile kısa vadeli ticarî kredi dağıtan ticaret ve mevduat ban- kaları; (Bu bölüm, Özel Sektör bankaları ile ana faaliyetleri ticarî bankacılık olup talî ve sınırlı ölçüde orta veya uzun vadeli kredi dağı- tan özel kanunlarla kurulmuş T. Vakıflar ve Öğretmenler bankalarını içine alır).

2 — Ana faaliyetleri ve ihtisas konularıyla birlikte, kısa vadeli mevduat kabul eyleyen ve ticaret bankacılığı da yapan, kısa vadeli kre- dilerden başka orta veya uzun vadeli ihtisas kredileri dağıtan karma tipde bankalar (Bu bankalar şöyle tasnif edilebilir: a - Bankacılıkla uğraşanlar: Ziraat, Emlâk ve Halk Bankaları b - İşletmecilik ve ban- kacılık yapanlar: Sümerbank, Etibank ve Denizcilik Bankası.)

3 — Özkaynakları ve sağladıkları fonlarla orta ve uzun vadeli ya- tırım ve kalkınma kredileri dağıtan yatırım ve kalkınma bankaları (Bunlar, Devlet Yatırım Bankası, Sınai Kalkınma Bankası ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankasıdır).

olarak faaliyet göstermektedirler.

Etüdümüzde, bankalarımızın kaynak ve plâsman faaliyet ve güç- leri, kredi siyaset ve uygulamaları araştırılır ve incelenirken; gerek kamu gerek özel sektöre ait olsun, bankalarımız -ana hüviyet ve iliş- kileri saklı tutulmakla beraber - esas itibariyle belirtilen bu yönleri ile ele alınacaktır.

Ancak, Memleket ekonomisinin ihtiyaç gösterdiği iktisadi teşeb- büs ve faaliyetler alanında kurulan devlet ihtisas bankaları, Devletin malî gücünün yetersizliği yüzünden özkaynaklarının gereken hadlere çıkarılamaması, sermaye piyasasının teşekkül eyleyememiş olması dolayısıyla, -ve bu teşekküllerin tahvil çıkarmak yolu ile uzun süreli istikrazlarla bu gibi yabancı kaynak da sağlayamamış olmaları sebe- biyle- ihtisas ve bağımsızlıklarını muhafaza edememişler; ek yabancı kaynak sağlayabilmek amacıyla karma banka hüviyetinde faaliyet göstermek zorunluğunda kalmışlardır.

Görülüyor ki, Türk Bankacılığı, öncelikle aslı ve tali kaynak yaratmak ve böylece Memleketin çeşitli bankacılık ve kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere, ticaret ve karma bankalar ve şube bankacılığı tipinde örgütlenmiş olup bankacılığımızın büyük kesimini ticaret ve karma bankalar gurubu kapsamaktadır.

Bu itibarla incelemelerimizin ağırlığı, bu grup bankacılık ve bankalar üzerinde toplanmaktadır.

II. — Bankaların Kaynak ve Plâsman Faaliyetlerinin, Kredi Siyaset ve Uygulamalarının İlkeleri :

Bir memlekette kredi kaynaklarının harekete getirilmesi, bu kaynak ve imkânların kredi olarak iktisadî teşebbüs ve faaliyetlere dağıtımı, banka şebekesi tarafından, bankaların kaynak ve plâsman program ve faaliyetleriyle düzenlenmekte, esas ve hedefleri çizilerek yürütülmektedir.

Bankaların kaynak ve plâsman program ve faaliyetlerinin esaslarını banka tekniği, kredi siyaseti bakımından işleklik, sağlamlık ve kârlılık içinde iyi hizmet olarak mütalâa ve ifade edebiliriz. Bankacılıkta bu faaliyetlerin yönetim ve düzenlenmesini, işletme dışı ve işletme içi çeşitli faktörler etkilemektedir. Bunlar:

1 — Memleketin iktisadî yapı ve siyaseti,

2 — Memleketin ve çalışılan piyasaların, tasarruf ve tevdiat yaratma kredi ve plâsman çekme gücü -Halk ve teşebbüslerin adetleri, banka sisteminden yararlanma ihtiyaç ve istekleri- Banka sistem ve teşkilâtının istihsal gücü,

3 — Bankacılık mevzuatı - Merkez bankalarının statü ve siyasetleri,

olarak mütalâa ve ifade edebiliriz.

Modern ekonomiminin en önemli unsuru kredidir. Bu itibarla iktisadî faaliyetlerin seyir ve düzenlenmesine âmil ve müessir olan faktörlerden biridir. Bundan dolayı milli bankaların, çalıştıkları memleket ve piyasaların iktisadî yapısına, ekonominin seyir ve hareketine, iktisadî siyasetine uygun, gelişme ve kalkınmasına yararlı bir kredi siyaseti izlemeleri icap eylemektedir. Bu maksatla Bankalar, genel ekonominin, dallarının, sektör ve konularının teşvik ve geliştirilmesi veya ölçülü davranılması amacıyla, kredilerini genişletir veya daraltırlar. Böylece ekonomiyi etkiler, ekonomiyi düzenlemeye çalışırlar. Bu bakımdan başlangıçta belirttiğimiz üzere milli ekonominin bütünü için kazandıkları büyük önem dolayısıyla devletler de; bankacılık mevzuatı ve çeşitli tedbirlerle bankaların kredi siyasetlerine müdahale ederek faaliyetlerini düzenlemeğe ve belirli yönlere tevcih eylemeye çalışırlar. Bu itibarla bankaların kaynak ve plâsman programlarının,

kredi siyaset ve uygulamalarının milli ekonomiyi düzenleyici, geliştirici ve kalkındırıcı nitelikte olması, kredilerin, kemiyet ve keyfiyet bakımından iyi dağılması gereklidir.

Bankaların çalışmalarında memleket ekonomisine yararlı olmaları zorunluğu; bankaların kredi siyaset ve uygulamalarını teşkil eyleyen, kaynak ve plâsman faaliyetlerini düzenleyen işleklik, sağlamlık ve kârlılık ilkesine bir de «Hizmet faktörü» eklemiş bulunmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle bankaların faaliyetlerinde uymak zorunluğunda kaldıkları hizmet ilke ve faktörü, siyasi baskı kuvvetlerinin, gayri iktisadi amaç ve baskıların uydusu olmamalıdır. Bu yollardan riskli kredi istemleriyle karşılaşan bankacı; banka tekniğinin icabına göre davranarak bankacılığın esas ilkesi olan riskten korunma ve emniyet faktörünü ihmâl etmemelidir. Esasen bankacılıkta hizmet ve kârlılık faktörleri ile risk faktörü geliştiği zaman, emniyet faktörü bankacıya rehber ve hakim olacaktır. Bankacı krediyi yerinde ve iyi bir şekilde kullanarak hizmet faktörünü yerine getirmiş olacaktır. Her halü kârda hizmet faktörünün kötü kullanılmaması esastır.

Bankacılık başkasının parasını başkasına ödünç vermek olup bankalar halk ve teşebbüslerin tasarruf ve likiditelerini tevdiat olarak toplayıp teşebbüslere ödünçleyen ve böylece bu fonları harekete getiren, iktisadi alanlara sevkeyleyen örgütdür. Başka bir deyişle, memleket ve ekonomide söz konusu fonlarla iktisadi yatırım ve plâsmanlara aracılık yapmak, aralarında ilişki kurmaktır. Bu itibarla bankaların kaynak ve plâsman faaliyetlerini etkileyen veyahut bankaların kaynak ve plâsman gücünü yaratan temel faktörler;

— Memleketin ve çalışılan piyasaların tasarruf ve tevdiat yaratma, kredi ve plâsman çekme gücü; halk ve teşebbüslerin bu konudaki örf ve adetleri,

— Banka sistem ve organizasyonunun -kaynak, plâsman- istihsal gücü,

olarak ifade edilmektedir.

Bankaların kaynak yaratma güçleri, memleket ve çalıştıkları piyasaların tasarruf ve tevdiat gücü ve banka sisteminin tevdiat çekme ve toplama kapasitesi ile ölçülü olduğundan, bankalar kuruluş ve faaliyetlerinde, memleket ve çalıştıkları piyasaların sözkonusu gücünü araştırmak; plâsman limitlerini ve çeşitlerini, kaynaklarının miktar ve çeşitleriyle ayarlamak zorunluğundadırlar. Zira bankaların plâsmanları kaynaklarının miktar ve çeşidine bağlıdır. Bankalar bu faktörleri kuruluşlarında ve yıllık iş programlarında inceler ve düzenlerler. Şehir ve kasabalarda şubeler açarken bu yerlerin kaynak güçlerini araştırır ve hesaplarlar. İyi bir banka sistemiyle teşkilât ve çalışması, kaynak yaratabilme kapasitesine bağlıdır.

■ Bankaların plâsman kapasiteleri, memleketin ve çalıştıkları piyasaların kredi ihtiyaçlarıyla, diğer bir deyişle kredi çekme gücüyle sınırlıdır. Bu itibarla bankalar, memleketin, çalıştıkları piyasalarda;

1 — Teşebbüslerin mali durumlarını, faaliyet konularını, sermaye noksanlarını, kredi ihtiyaçlarını ve çeşitlerini,

2 — İktisadi ve ticari hareket ve faaliyetlerin konularını, miktar ve değerlerini, gelişme imkânlarını,

3 — Öteki bankaların seçecekleri ve yapabilecekleri plâsmanların konu, çeşit ve miktarlarını,

etüd ve mukayese ederek tüccar ve sanayicinin ihtiyaç gösterdiği kredilerin çeşitlerini ve miktarlarını, banka olarak yapabilecekleri plâsman tutarlarını hesaplarlar.

Bu konuda önemli bir husus da, halk ve teşebbüslerin banka sisteminden yararlanma itiyad, ihtiyaç ve arzudur. Modern bankacılıkta, tevdiat ve kredi işlerinin gelişmesi, daha çok tahsilât ve tediyata aracılığın doğurduğu çeşitli banka hizmetleri ile birlikte yürütülmeye bağlı bulunduğundan, halk ve teşebbüslerin banka sistem ve hizmetlerinden yararlanma ihtiyaç ve arzusu bu konuda rol oynamaktadır.

Öteyandan banka sistemi, bankaların iç ve dış organizasyonu, idare ve işletmenin rasyonellik derecesi ve bunların doğurduğu verimlilik ve istihsal gücü de, bu konuda önemli faktörler arasında mütalâa olunmaktadır.

Kısacası; bankaların kaynak ve plâsman güçleri saydığımız faktörlerin sonucudur.

■ Bankaların, iktisadi teşebbüs ve faaliyetleri kredilendirmek üzere milli tasarrufları toplayıp ekonomi alanlarına sevk etmesi, milli servetin emniyeti ve ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi konusunda gördükleri önemli görev ve roller, bankalara bir özellik, üstünlük, hatta bir fevkalâdelik bahşetmiş; diğer teşebbüs ve faaliyetlerde olduğu gibi serbestliklerine mani olmuş; devletlerin bankacılığın sevk ve idaresine müdahale ve bu faaliyetleri düzenleyici kanunlar koymalarını, kararlar almalarını gerektirmiştir. Özellikle çeşitli memleketlerin geçirmiş oldukları acı tecrübelerden sonra devletlerin bu alandaki müdahalelerinin arttığını görüyoruz. Bu müdahalelerin, özellikle devletlerin ekonomik faaliyetlerdeki düzenleyici ve denetleyici rollerinin zamanımıza doğru artan bir gelişme kaydettiği kolayca görülmektedir. Bankacılık mevzuatı denince, çeşitli ülkelerde kanun koyucular tarafından düzenlenen bankacılık mevzuatı ve buna göre müesses milli bankacılık teamülü anlaşılır. Bankacılık mevzuatımızın başında Ödünç Para Verme Kanunu, bankaların sevk ve idaresini düzenleyen Bankalar Kanunu gelmekte olup, bu kanunun amacı; 1 —

Mevduatın himayesi ve emniyet altına alınması, 2 — Banka kredilerinin bankacılık usullerine uygun ve milli ekonomiye yararlı olacak bir biçimde dağıtılmasını düzenleyebilmektir. Bu nedenlerle bankalar faaliyetlerini bu kanuna uydurmağa çalışırlar.

■ Memlekette para piyasası ve tedavülünü düzenlemekle görevli bulunan ve bankaların son ikraz mercii olan ve ekonomimizin kredi ihtiyacını ayarlayan Merkez Bankasının bu alanda tuttuğu yol ve aldığı tedbirlerden meydana gelen düzenleyici siyaseti, bütün bankaların çalışmalarını ilgilendiren kredi ve plâsman programlarında göz önünde bulundurmaları gereken önemli bir etkidir.

III — Bankaların Kaynak ve Plasman Güçleri, Kredi Siyaset ve Uygulamaları :

Bu konuda yukarıda verdiğimiz bilgi ve açıklamalardan sonra, Türk Bankacılığının mali ve iktisadi yapı ve faaliyetini ve özel deyimiyile kaynak-plâsman durum ve faaliyetini, yani bankaların kredi siyaset ve uygulamalarını inceleyelim.

Bankaların faaliyeti, gerek kamu sektörüne gerek özel sektöre ait; 1 — Ticaret bankaları, 2 — Karma bankalar ve 3 — Yatırım ve kalkınma bankaları grupları tarafından, kaynak ve plâsman program ve çalışmaları ile düzenlenmekte ve yürütülmektedir.

Yapacağımız incelemelerde görüleceği üzere, bankacılık faaliyetimizin ağırlığı mevduat kaynaklarıyla kısa vadeli ticari kredi işlemleri yapan ticaret bankaları ile ana faaliyetlerinin gerektirdiği ve sağlanabilen oranda özkaynak ve yardımcı kaynak olarak tevdiat kaynakları ile kısa, orta ve uzun vadeli kredi işlemleri yapan karma bankalar grubunda toplanmış bulunmaktadır.

Bankalarımızın etüdümüze konu olan kredi siyaset ve uygulamalarını;

- 1 — Finansal yapıları ve kaynak yaratabilme siyaset ve güçleri,
 - 2 — Kaynaklarının kullanma tarzları, yani plâsman güç, siyaset ve uygulamaları,
- açılarından inceleyeceğiz.

I — Bankalarımızın finansal yapıları ile kaynak yaratabilme güç ve siyasetleri :

Bankalarımızın finansal yapıları incelendiği vakit, 41.068 milyardan ibaret toplam banka kaynaklarının % 83,2 ini, ticaret bankaları ile karma bankalar grubunun, % 16,8 ini yatırım ve kalkınma bankaları grubunun sağlamış olduğu görülmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz veçhile bankacılık faaliyetimizin çoğunluğu

ticaret bankaları ile karma bankalar grubunda toplanmış bulunmaktadır. Bu grubun elinde bulundurduğu kaynakların toplanış tarzı şöyledir:

- a — Ticaret bankalarında: % 7,31 öz ve devamlı kaynak, % 81,84 mevduat, % 10,85 diğer hesaplar,
- b — Karma bankalarda: % 24,5 öz ve devamlı kaynak, % 33,20 mevduat, % 42,40 diğer hesaplar,
- c — Toplu olarak: % 17,75 öz ve devamlı kaynak, % 52,05 mevduat, % 30,20 diğer hesaplar,

Bu rakkamlardan da belirlendiği gibi, özellikle ticaret bankalarında olmak üzere, bu grup bankalar kaynaklarında mevduat en önemli bir yer almış bulunmaktadır.

Milli kredinin önemli bir kaynağı, bankaların mevduattan meydana gelen döner imkânlarından toplanmış olup, bankaların kaynak ve kredi siyasetlerinin olumluluğu, kaynak yaratabilmek güçleriyle ölçüldür. Bankaların bu fonksiyonlarını;

1 — Memleketin ve çalıştıkları piyasaların tasarruf ve tevdiat gücü,

2 — Bankaların tevdiat çekme ve toplama kapasiteleri, olarak iki önemli faktör etkilemektedir. Bu konuyu, bankaların finansal yapıları ve kaynak tedariki yazımızda etraflıca anlatmıştık. Bu yazımızda sadece bazı noktalara değinmekle yetineceğiz.

Yukarıda belirttiğimiz üzere, memleketin ve çalışılan piyasaların tasarruf ve tevdiat gücü; halk ve teşebbüslerin iktisadî ve malî imkânları ve âdetleri ile bağlıdır. Bankacılığın marifeti ise, mevcut imkânı değerlendirebilmektir. Bunun araçları da bizi bugünkü banka sistemi olup bu sistemi kurup işletmek, halk ve teşebbüsleri teşvik etmek, bu sisteme alıştırmaktır.

Günümüzde modern bankacılık, tevdiat ve münâkale bankacılığı denilen, banka hesabıyla ödemelere aracılık biçiminde bir yapı ve faaliyete dayanmaktadır. Böylece çek ve banka hesabı ile nakit ödemelere aracılık yaparak halk ve teşebbüslerin her türlü nakit tasarruf ve likiditelerini tevdiat olarak otomatikman bankalarda toplamakta ve bir çeşit para «banka parası» yaratmaktadır.

Böylece fizikte genleşme olayı gibi, aslı çoğalmadan hacim itibarıyla bir tevdiat büyümesi meydana gelmekte, öteyandan para piyasasının da verimliliği artmaktadır.

Oysaki, bankalarımızın tevdiat toplama ve arttırma faaliyeti; piyangoculuk, çok ve lüks şube açma sonucu, masraflı bir kuruluş, yönetim ve reklâm harcaması içinde, para maliyetini düşürmeğe ve yapısal genişlemeğe elvermeyen bir sistem içinde cereyan eylemekte, bankalarımız henüz bu alanda gelişmemiş bulunmaktadır.

Bu durum ve gerilik tabiatıyla toptan bankalarımıza yüklenemez. Bu duruma sebep olarak, Memleketimizde henüz çek ve hesapla ödeme usulünün ve ortamının doğmadığı ileri sürülmek istenmekte, bankalarımız da konuyla gereği gibi uğraşmamaktadırlar. Konuyu savsamamak, çok geç kalmış olmamıza rağmen bu alanda gereken aşamaları henüz yapamamızın nedenlerini aramak gerektiği düşüncesindedir.

Şimdi bankaların genel tevdiat durumu ile banka şebekemizin kaynak toplama ve yaratma güç ve faaliyetini inceleyelim:

1966 yılı sonu itibariyle bankalardaki toplam mevduat ile nev'ileri şöyledir: (Milyon lira olarak)

	Vadesiz	Vadeli	Toplamı
Toplam Mevduat	14.687	4.300	18.988
Tasarruf Mevduatı	9.410	3.200	12.610
Diğer Mevduat	5.277	1.100	6.378
Ticari Mevduat	3.181	459	3.640
Resmî Mevduat	1.649	584	2.233
Bankalar Mevduatı	447	58	505

Görüldüğü üzere, toplam mevduatın % 66,5 unu tasarruf mevduatı almaktadır. Ciro paralarını temsil eyleyen diğer mevduattan ticari mevduat ise % 19,15 oranında olup çok düşüktür. Zira Memleketimizde ticari mevduat kaynağının önemli miktarını; İktisadi Devlet Teşekkülleri ile pek mahdut sayıdaki özel sektörün bazı büyük şirketlerinin mevduatı teşkil eylemekte olup, diğer özel teşebbüs erbabının, küçük ferd ve aile teşebbüsleri olması itibariyle, tevdiatları da, pek zayıftır. Büyük bölümü bu gibi müteşebbislerden toplanan özel sektör, zayıf ve noksan sermayesi ve malî darlığı dolayısıyla sermayeleştirdiği banka kredisiyle çalıştığından, her ne biçimde olursa olsun, müsait bir likiditeye ve tevdiat gücüne sahip değildir. Bunların ufak tefek mevduatı da, kanunun müsaadesi dolayısıyla, şahısları adına tasarruf mevduatı arasında yer almaktadır.

Memleketimizde banka teşkilâtı bulunan yerlerde kayda değer bir tasarruf mevduatının gizli kaldığını sanmamaktayız. Bankalarımız büyük ve masraflı reklâmlarının yansıtılabildiği cazibeyle, daha ziyade kendi aralarında ciddi bir rekâbete girişmiş bulunmaktadır. Yurdun ücra köşelerinde gizli kalmış paraları toplamak için ise, -Ziraat Bankaları hariç- bankalarımız buralara uzanmamakta, bu alanda çalışmamaktadırlar. Buralardaki tevdiatı celpedebilmek daha ziyade posta tasarruf sandıklarıyla kabildir. Bu teşekküllerden yoksun Yurdumuzda buralara kadar yayılmış bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin bu amaçla teşkilâtlanıp çalıştırılmaları yararlı olur.

Fakat tevdiat potansiyelini artırmak herşeyden önce yukarıda belirttiğimiz veçhile, ödemeleri banka hesap ve parasıyla yapmak suretiyle, bankacılığı münakale ve ödeme mekanizmasıyla donatmağa ve

tekâmül ettirmeğe bağlıdır.

Bankalarımızı kaynak yaratabilme güçleri açısından incelemek istersek, iki grupta toplayarak gözden geçirmek ve değerlendirmek icap etmektedir:

1 — Karma bankalar ve ticaret bankaları grubu. 27 bankadan toplanmaktadır.

2 — Ana faaliyetleri işletmecilik olan özel ihtisas bankaları grubu. 5 bankadan toplanmaktadır.

Bankaların toplam olarak 18,9 milyar lira tutarındaki tevdiat kaynaklarının;

% 96,77 si 27 bankadan ibaret karma bankalarla ticaret bankaları grubunda toplanmış olup bu miktarın;

% 78,77'si bir milyar lira üstünde 4 bankada,

% 14,63'ü beşyüz milyon lira üstünde 4 bankada,

% 6,60'ı beşyüz milyon liranın altında 19 bankadadır.

Bu bankaların şubelerine düşen tevdiat potansiyeli;

Birinci grupta 10 — 18 milyon lira,

İkinci grupta 5 — 9 milyon lira,

Üçüncü grupta 2 — 5 milyon lira arasında oynamaktadır.

% 3,23'ü, dördünün ana faaliyetleri işletmecilik olan 5 özel ihtisas bankasında toplanmış bulunmakta olup, bu bankaların şubelerine düşen tevdiat potansiyeli 5 — 10 milyon lira arasındadır.

Bu rakkamlara göre toplam mevduatın % 90,5'i 10 bankada, geri kalan % 9,5'u 22 bankada toplanmıştır.

Görülüyor ki; bankaların şube adedi azaldıkça, şubelerin tevdiat toplama potansiyeli de azalmaktadır. Bu duruma teşkilât gücü noksanıyla küçük bankalara mudi kitlesinin rağbetinin de azalması etken olmaktadır. Bu durum, küçük şube bankacılığının, iktisadî ve rasyonel bir bankacılık organizasyonu olmadığı görüşünü doğrulayan bir başka delildir.

Türkiye'de bankaların finansal yapıları ve kaynak toplamı 41.068 milyar liradır. Bu paradan kredi dışı değerler düşüldükten sonra geriye kalan serbest veya ödünçlenebilir fon miktarı da 26.603 milyar liradır.

Bu paranın;

% 15,8'i Yatırım ve kalkınma bankalarına,

% 84,2'si Karma bankalarla ticaret bankalarına düşmekte olup bunun:

% 64'ü Karma bankalara,

% 36'sı Ticaret bankalarına ait bulunmaktadır.

Bu fonların dağıtım ve kullanılış tarzını sonraki yazımızda inceleyeceğiz.

AMERİKAN BANKACILIK SİSTEMİ (*)

Yazan : R. C. SPYER

Çeviren : Necdet DURAKBAŞA

TİCARET BANKACILIĞI

Hizmet Çeşitleri :

Amerikan Bankalarında hizmet çeşitleri birkaç istisnası ile İngiliz bankalarının hemen aynıdır. Bu bölümde, çoğuna daha önceki bölümlerde sırası düştükçe işaret edilmiş bulunan önemsiz farklılıklardan çok, bu gibi istisnalara değinmek istiyorum. İkras işleri ve computer hizmetleri de bu arada tetkik edilmiş olacaktır.

Amerikada :

1) Tasarruf Mevduatı Hizmetleri : Amerikan bankaları arasında tasarruf mevduatı ve vadeli mevduat için İngiliz bankalarına göre daha fazla bir rekâbet vardır. İngiliz bankalarına göre, bu çeşit mevduata daha fazla faiz verilmektedir ve bugün diğer faiz nisbetleri daha yüksek bulunduğundan bu gibi mevduatta bir düşme olmuştur. Öteyandan, Amerikan bankaları, yılbaşı hediyeleri, okul ve yedieminlik konularıyla ilgili olarak çeşitli tasarruf mevduatı hesapları açmaktadırlar.

Şirketlere Verilen Tasarruf Bonoları : Bu çeşit mevduata halen verilebilecek en yüksek faiz % 5 1/2 olarak tesbit edilmiştir. Bunlar, belirli müddetler için çıkarılan ve faiz nisbetleri süreye göre değişen bonolardır. Çeşitli vadelerde tanzim edilmekte ve ilgililerin nakit ihtiyaçlarına göre yenilenme imkânları sağlanmaktadır. Bu alana yatan paraların sanıldığından daha hassas olduğu ve bunlara uzun vadeli bir kaynak olarak tamamen güvenilemeyeceği, vadesiz mevduat faiz haddinin % 5 1/2 a yükseldiği 1966 yılında süresi dolan bonoların yenilenmeleri ile anlaşılmıştır.

2) Navlun Bedelleri Tediyesi : Bu hizmet, ihracat-ithalât tacirlerine yapılmaktadır ve hesap tutma külfetini azalttıktan başka, taşıt masraflarının otomatik şekilde karşılanmasını temin etmektedir. Nakliyeciler için de alacaklarının tahsil masraflarını düşürmektedir. Nakliye-

*) Journal of the Institute of Bankers'in Aralık/1967 sayısından alınmıştır. Yazının önceki kısımları Banka Dergisi, Kasım, Aralık/1967 sayılarında yayınlanmıştır. (Çevirenin Notu)

cilerin ellerindeki senetler derhal hesaplarına alacak kaydedilmekte, ithalât - ihracat tacirlerinin ise hesaplarına borç yazılmaktadır. Böylece çek yazma külfet ve masrafı ortadan kaldırılmaktadır.

3) Firmalara computer hizmeti sağlamak.

4) Şirket Edinme ve Birleştirme Hizmeti : Büyük bankalar bir başka şirketi satın almak veya onunla birleşmek isteyen firmalar için böyle bir servis kurmuşlardır. Bu durumda bir «broker» veya bu satın-alma yahut birleşmenin bir amili olarak hareket etmemekte, sadece yol göstermekte, makûl satıcılar için etüdler hazırlamakta, işletmeye baha biçilmesi işlerinde aracı olmakta ve bu hizmetler için bir ücret de talep etmemektedir. Banka yeni hesaplar açmış olmak ve mevcut hesapları geliştirmek imkânından yararlanmaktadır.

5) Seyahat Ajanlığı Hizmeti : Çoğu bankalar müşterilerine ek bir hizmet olarak bunu sağlamakla birlikte, kendi personelinin seyahat hizmetlerini düzenlemeği de üzerlerine almış bulunmaktadırlar.

İngilterede :

1) Amerikan bankalarında, California'da büyük bankaların yalnız şubeleri arasında olanlar dışında, İngilteredeki alacak transfer usullerine benzer bir sistem yoktur.

2) Uluslararası Hizmetler : Büyük bankaların dış muameleler servisleri fevkalâde iyi ve mükemmel teşkilâtlanmış olmakla birlikte, bu hizmet İngilterede olduğu gibi, şube ve küçük banka seviyesine inmemiştir. Bu konuda görüştüğüm kimseler, bankalarda, ihtisaslaşmış geniş genel müdürlük seksiyonları dışında ihracat vesaikinin toplanması, dış muamele kredileri, ithalâtda ödeme şekilleri hakkında büyük bir bilgi noksanlığı olduğunu hemen kabullenmişlerdir. Bazı şubelerde, şube müdürleri bu konudaki basit soruları cevaplayabilecek yegâne şahıs olduğu gibi, bazı küçük bankalarda ise, o dahi bu bilgiye sahip değildir. Bu durum, yakın zamana kadar, dev şirketler dışında az sayıda firmaların dış muamelelerle uğraşmakta olmasından ileri gelmektedir. Bu sebeple bu alanda hizmet ihtiyacı küçük bankalar seviyesinde duyulmamıştır. Ancak, bu günlerde iç piyasa doymuş hale gelmekte olduğundan, firmalar istihsâllerini genişletmek üzere dış piyasalara yöneliyorlar ve böylece bu hizmete olan ihtiyaç her seviyede artıyor. Şüphesiz ki, Amerikan bankaları gelecek 10 yılda bu alanda daha fazla yetişmeğe çalışacaklardır.

Şube Açma Usulleri

California'daki şube bankacılığı hakkında daha önce bilgiler vermiştik. Şimdi ise, kısaca şube açma usulüne değineceğim.

Bir yerde iktisadî gelişmeğe göre banka hizmetlerinin noksanlığının sezilmesi, şube açma konusunda bankaları derhal etüdler yapmağa gö-

türür. Bu etüdü, gerekli bilgileri değerlendirmeye muktedir bir uzman yapar. Şayet, ilk bilgiler kendisine konunun daha derinliğine tetkiki kanaatini verirse, bölge hakkında herçeşit eserleri tetkik eder, yakın şubelere ait bilgileri toplar. Bunlar başlangıç çalışmalarıdır.

Uzman bölgeyi tamamen gezer, görür, coğrafi ve sosyal yapıyı inceler. Büyük, teferruatlı haritalar üzerinde bellibaşlı bütün ticarî ve sınaî merkezleri, ikâmet alanlarını, yol durumlarını ve diğer gerekli hususları işaretler. Aynı zamanda haritada kendi bankasının ve başka bankaların yakın şubelerini de gösterir. Sonra, yeni açılacak şubenin hizmet yapabileceği yerlerin bir hududunu çizer. Nüfus artışı, mesken artışı, sanayi gelişmesi, ziraî durum, bellibaşlı işhanları, geniş kamu kuruluşları, oto ve yaya yollarının yakın gelecekteki güzergâhları ve toplumla ilgili diğer önemli istatistik bilgileri toplar.

Analist bütün bu bilgileri şahsî müşahadeleri ile de birleştirir ve bölgeyi kapsayan çevrenin bu günkü durumunu ve muhtemel gelişmelerini tesbit eder. Bu bilgiler, analisti, benzeri bölgelerdeki tecrübe ve bilgilerinden de yararlanarak muhtemel kaynak ve ikraz tahminlerine götürür.

Yeni açılan her şubenin 2 yıl içerisinde kârlı duruma geçmesi beklenmektedir. Bu süre içinde işin gelişmesi hakkında Genel Müdürlüğe günlük bilgi verilir. İki yılın bitiminde bir heyet şubeye gelir ve sağlanan işleri gözden geçirir. Bu tetkik, şube açılma kararının yerinde olup olmadığını; o zaman yapılan tahminlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini ortaya koyar ve sonraki benzer çalışmalara da bir ışık tutar.

Sıhhatli ve tesirli olan bu metod ile genellikle gayeye ulaşılmakta ve yeni açılan şubelerin çoğu, 2 yıl sonunda kârlı duruma gelmektedir. Büyük bankaların, bazı hallerde, kârlı olmasa da halkın ihtiyacını karşılamak üzere şube açıp çalıştırdıkları da olur.

Kredi Kartları ve Çek Garanti Kartları

Bank of America'nın kredi kartları 1959 yılında çıkarıldı ve bugün 2 milyon kişi tarafından kullanılmaktadır. Bellibaşlı başka kredi kartlarından farklı olarak Bank of America kredi kartları perakende alışverişler, seyahat ve eğlence ihtiyaçlarında da kullanılabilir. Woolworth (*) bile bu kartı kabul ediyor. Bir kimse tüm alışverişlerini bu kart ile yapabilir ve ay sonunda sadece 1 çek keserek hesabı tasfiye eder.

Bank of America kredi kartları, bu bankanın yalnız mevduat müşterilerine tanınan bir imkân değildir. Ne de kart sahibinden asgarî bir gelir sağlama şartı mevcuttur. Ancak, krediye değerlilik tesbit edilmiş olmalıdır. Her kredi kartı sahibine azamî bir kredi limiti tanınmıştır.

(*) İngiltere'de perakende satış yapan çok şubeli bir müessese.

Mağazalar, Bankanın Los Angeles ya da San Fransisco Merkezlerine danışmadan -ki haberleşme masrafı bankaya aittir- 50 \$ 1 (bazı kartlarda 100 \$ 1) geçen muameleler için kartları kabul etmiyebilirler.

Günlük muamelelere ait belgeleri, her mağaza Bank of America'nın mahalli şubesine gönderir. Buna göre, ilgili firmanın hesabı hemen alacaklandırılır. Müşteri ise, ay sonunda borçlandırılır ve kredi kartı limitinin asgari % 5 i kadar bir işlem yapması beklenir. Tasfiye edilmeyen bakiye için müşteriye 25 günlük bir müddet tanınmıştır. Bu sürenin sonunda hesaba aylık % 1 1/2 nisbetinde faiz işlemeye başlar. Kartlar 1 yıl müddetli ise de, her zaman geri alınabilir.

Kart sahipleri, ne kart bedeli, ne de yıllık bir kaydiye ücreti ödemeler. Mağazalar ise, hemen alacaklarını tahsil ederek, donmuş alacaklar derdinden kurtulmuş olurlar. Ancak, mağazalar, işlerinin nevi-ne göre ve işlem hacmi üzerinden % 3 - 5 i nisbetinde bir komisyon ödemek yükümlüdürler. İş hacmini geliştirme amacına uygun olarak bana da kredi kartı almaklığım için tekliflerde bulunuldu. Sistem müşteriye kredi kolaylığı sağlamaktadır ve küçük müesseseleri de bir «kredi bölümü» muhafaza külfetinden kurtarmaktadır.

İlk iki yılda büyük fireler verilmiş ve halen zayıf kart sahipleri ayıklanmış, kontrol işleri de kuvvetlendirilmiştir. Kredi kartı sistemi tutunmuştur ve Bank of America'nın en kârlı işlerinden biri durumundadır. Donmuş alacaklar % 2 1/2 nisbetinde olup bu nisbet donmuş müşteri kredilerindeki nisbetten düşüktür. Bu günkü tesirli kontrol sistemi esasları şöyledir:

a) Yeni kartlar ancak güvenilir kimselere verilmektedir.

b) Önceki gün işlemelerine ait computer'den elde edilen kayıtlar herhangi bir usulsüz kullanmayı gecikmeden ortaya koymaktadır.

c) Şüpheli durumlar gecikmeden takip edilmekte ve çalınan kartlara ait tediyeler, çevredeki bütün kartla çalışan müesseseler haberdar edilerek durdurulmaktadır.

d) Şube teşkilâtı, tecavüz edilmiş hesapların ortaya çıkarılması ve takibi işlemlerini kolaylaştırmakta ve masraflarını azaltmaktadır.

İngilterede, Barclays Bank henüz bu sistemi uygulamaya başladı. Amerikada ise, diğer bankalar da benzeri hizmetleri yapmaya başlıyorlar. Chicago'da bellibaşlı bankalar ortaklaşa bir «Ortabatı Kartı» çıkardılar. Buna göre, her banka kendi kartını çıkarıp üye müesseseleri kaydetmekte, öteyandan, bu plâna katılan bankaların tüm kartları karşılıklı olarak kabul edilmektedir. California'da, bir gurup bankalar Bank of America'nın kartlarına rakip olarak yeni bir kart ihdas ediyorlar.

The Security First Bank of Los Angeles, İngilterede Lloyds Bank ve Midland Bank'inkine benzer bir kart çıkardı. Ancak onlarınkinde, bu bir kredi kolaylığı olarak, «emre amade ihtiyat hesap» adı ile taktim

edildi. Bu sistem, kredi kartı ile kullanılabilen bir «kredi kolaylığı» olarak ifade edilebilir ki 25 günlük bir müsaade müddetinden sonra kapatılmayan hesaplarda aylık % 1 1/2 faiz yüklenir. Bu bankadaki etüd serivisi, kredi kartı ve banka kartı usullerinin farklı yollardan aynı amaca ulaştıklarını belirtmektedir.

Yakın geleceğin, «çeksiz ve nakitsiz cemiyeti»nde kredi kartları computer'ler yardımı ile müşteri hesaplarını borçlandırmak, müessese hesaplarını alacaklandırmakta yaygın bir şekilde kullanılacaktır. Şüphesiz ki, bu bir hayal değil ve fakat Amerikada şimdiden görülebilen pratik bir amaçtır. Çek sayısı ve tedavüldeki nakit o derece çoğalmıştır ki, böyle bir sistem olmaksızın bankalar verimli çalışma imkânını ortadan kaldıran bir «kâğıt denizi»nde boğulacaklardır.

Banka Binaları

Etüdümde, Amerikada ziyaret ettiğim her yerde banka binalarının güzelliğini ve mükemmelliğini belirtmezsem, eksik bırakmış olurum. Bu müşahede yalnız büyük bankalar için değil, küçük bankalar ve şubeler için de böyledir.

Müşterinin rahatı için herşey dikkate alınmıştır. Chicago, Los Angeles, San Fransisco, New York dışında ziyaret ettiğim her bankada araba içinde muamele yapmak imkânı sağlanmıştır. Hatta Houston'da ve büyük şehirlerde de aynı amaçla ücretsiz park yerleri temin edilmiştir. Birçok bankalar bayan müşterileri için ayrı gişeleri ve dinlenme yerleri ile özel bölümler açmışlardır. Her yanı kaplayan halılar, geniş salonlar, zevkli modern dekorasyon ve mefruşat hemen her yerde mevcuttur.

Yeni binaların sayısı şaşırtıcı derecede çoktur ve insana öyle geliyor ki, hiçbir banka, gerek mimarî, gerek dış görünüş ve gerekse dekorasyon bakımından ötekenden geride kalmak istememektedir.

Bankalar, küçük odalarda çalışma şeklinde değil, büyük salonlarda ve görünür şekilde çalışma esasına göre tertiplenmiştir. Yetkililer de esas itibariyle müşterilerin gözleri önündedir. Bu, özellikle müdürün. müşterinin kolaylıkla başvurabileceği bir yerde bulunmasının istendiği şube teşkilâtında böyledir. Şüphesiz, böyle bir sistemin kendine göre bazı sakıncaları olduğu tartışılabilir. Fakat, bu halin İngilterede yönetici kademesine geçen her kimseye ayrı bir oda verilmesi şeklindeki temâyülün tam aksi bir tutum olduğu kayde değer.

Diğer bir önemli fark da, kiralık kasa komisyonlarının İngiltereye göre çok ucuz oluşudur. Bankalar, İngilteredeki bankalarda, «kutu ve çekimler» olarak adlandırdığımız kıymetli eşyaları bizzat kendi kasalarında muhafazaya almıyorlar, fakat bu amaçla müşteriye kasa kiralityorlar. Yoksa, kasa dairelerinde çok geniş bir yer ayırmaları icap edecektir.

Personel

Gördüğüm bütün büyük bankalarda yönetici olarak yetecek elemanlar üniversite mezunları, diğerleri lise mezunları arasından alınmaktadı.

Bu iki sınıf elemanın yetiştirilmesi tamamen farklıdır. Üniversite mezunları daha çok kredi istihbaratı, mali tahlil, dış muameleler, bazı hallerde vekilharçlık işleri ve yatırım tahlilleri işlerinde yetiştirilmektedir. Lise mezunları günlük bankacılık işleri (servis muameleleri)nde çalıştırılmakta ve ikraz yetkilisi olma şansları pek yüksek bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu hususta, aşılma bir engel de yoktur ve çok kabiliyetli olanlar yavaş da olsa bu görevlere yükselebilirler.

Bankalar, üstün vasıflı üniversite mezunlarının almakta çok isteklidirler. Çünkü, gelişecek ve muvaffak olacak her ticarî teşebbüsün bu hususa itina göstermesi gereğine inanıyorlar. Bu bakımdan, teşvik edici ücretler ödüyor ve yetiştirmek üzere elverişli şartlar hazırlıyorlar. Kabiliyetli bir üniversite mezunu normal olarak 5 yıl içinde ve bazan da daha çabuk yetki alabiliyor. Burada sırası gelmişken, her iki ülkede de banka personelinin vasıf ve kabiliyet bakımından yüksek bulunduğunu belirtmek isterim.

Sistemdeki farklılık yüzünden, Amerikada daha fazla bir ihtisaslaşma temâyülü mevcuttur. Bu temâyül özellikle büyük «tek» bankalarda veya az sayıda şubesi bulunan büyük, şubeli bankalarda bellidir. California'daki banka şubelerinde daha az derecede olmakla birlikte, ihtisasa kaymada durum yine böyledir. Californiadaki banka şubelerinde, bir kimse günlük bankacılık muamelelerinde (meselâ muhasebe işlerinde) ya da kredi işlerinde ihtisaslaşmaktadır. Bu taktirde muhasebe elemanının, mali tahlil ve kredi işlerinde hiçbir tecrübesi bulunmayabilir, veya çok az tecrübesi olabilir. Bu husustaki noksanlık, münasip fırsatlarda kapatılabilirse de, esas itibariyle herkes kendi sahasının yolundadır. Her iki sistemin de avantajları vardır: Bir taraftan her alanda bilgi sahibi olmak banka müdürüne şubesini yönetmekte ve çıkacak meseleleri çözümlenmede yardımcı olacaktır. Öteyandan, ihtisaslaşma, kendisine görevinin en mühim kısmını teşkil eden kredi işlerinin geliştirilmesi, müşteri münasebetlerinde daha tesirli olabilme imkânını verir. Biz İngilterede şimdi her iki sistemi birleştirerek en iyisini yapmağa gayret ediyoruz. Yönetici olacakları bankacılık tatbikatına soktuktan sonra, onları mali tahlil ve kredi işlerinde ihtisaslaştırıyor, ancak ondan sonra yetki veriyoruz. Bu sistem yeteri kadar başarılı sayılabilir. Ancak, yetki alacak, kabiliyetli bir Amerikan bankacısının İngiliz meslektaşına göre diğer alanlarda yeterli tecrübesi olması da kredi alanında daha kapasiteli ve iyi yetişmiş olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Bazı büyük bankaların, üniversite mezunu memur adaylarını bütün servislere koyarak bu muamelelerde yetiştiren kursları vardır. Fakat, bu kurslar oldukça kısadır, (meselâ 6 ay gibi) ve bir kimseye sadece bankacılığın tümü hakkında bir fikir verebilir, yoksa işi bizzat yapmağı öğretmez.

Amerikada, bankalar arasında birbirinden eleman kapmama konusunda bir anlaşma yoktur. Bu sebepten, personelin yer değiştirmesi fazladır. Bu da şüphesiz ki, personel lehine oluyor. Çoğu kere, bir bankada memur olan bir kimsenin bir başka bankaya aktarma yaptıktan sonra orada birkaç ay içinde yetkili kademeye getirildiği görülüyor. İngilterede olduğu gibi, bankalar eleman bulmakta oldukça zorluk çekiyorlar ve özellikle -çeşitli sebepler yüzünden- ayrılan bayan elemanlardan yakınıyorlar.

Netice :

Her iki sistem, çeşitli coğrafi bünyeye denk olarak, yapı ve vüs'at bakımından çok farklıdır. Her iki sistem de, kendi ülke ve çevrelerinin özelliklerini taşıyor. Böylece, bir yanda muhafazakâr, müesseseseleşmiş İngiliz Ssitemi, Öteyanda, ilerici ve ticarî Amerikan Sistemi.

Bankalar, içinde buldukları topluma hizmet ederler ve aynen bir bukalemun gibi çevrelerine uyarlar. Esas itibariyle her iki sistem de aynı hizmeti vermekte ve bankacılık tatbikatında yüksek bir seviye sağlamağa çaba göstermektedir. Belki farklılıklar daha çok metodlarda ve önem verdikleri hususlarda oluyor.

Sizin Bankanız

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın: 28408 - A - 21360)

FEDERAL ALMANYA'DA BANKALARIN ÇALIŞMA IZININE AIT ESASLAR

Tarık B. SESYILMAZ
(Başbakanlık Müşaviri)

Bankaların ekonomik hayatta oynadıkları önemli rol Devletin hemen her ülkede bu müesseselerin kuruluşundan tasfiyesine kadar yakın bir ilgi göstermesini gerekli kılmıştır. Özellikle, kredi kurumlarının hukukî şekilleri, malik olacakları öz sermayeleri, organizasyonları, yöneticilerinin kişisel ve meslekî nitelikleri gibi hususlar bugün bankacılığın denetiminde üzerinde hassasiyetle durulan hususlar arasında yer almaktadır. Bununla beraber, denetimin ne ölçüde olması gerektiği konusunda çok defa başka başka anlayışların etkisi bulunmakta ve her ülkede uygulanan ekonomik sistem bu alandaki Devlet kontrolünün ve müdahalesinin sınırlarını çizmektedir.

Federal Almanya'da da İkinci Dünya Savaşından sonra sosyal piyasa ekonomisinin ilkeleri Devletin iktisadî politikasına esas olarak kabul edilince, Nazi Hükümeti zamanında uygulanmakta olan 25.9.1939 tarihli Kredi Kanununun en kısa zamanda yürürlükten kaldırılması zorunluluk arzemiş ve Bundestag tarafından 10.7.1961 tarihli yeni Kredi İşlemleri Kanunu kabul olunmuştur.

Bu yazımızda, sözügeçen yeni Kredi İşlemleri Kanununun bankaların hukukî şekli ve çalışma izni verilmesine ait hükümlerini inceleyecek ve zaman zaman Türk Bankalar Kanununun ilgili hükümleri ile kıyaslamalar yapacağız.

I. H u k u k î Ş e k i l :

Batı Almanya'da bankaların kuruluşu, bazı istisnalar dışında, özel bir hukukî şekle bağlı tutulmamıştır. Prensip olarak, özel bankaların mümkün olan her hangi bir hukukî şekle göre kurulmalarına engel yoktur. (*)

Filhakika, anonim veya hisseli komandit ortaklık şeklinde kurulmaları zorunlu olan özel ipotek bankaları ile gemi rehin bankaları, ancak kamu kurumu şeklinde tesis edilebilecek tasarruf sandıkları (**), Kredi İşlemleri Kanununun § 39 fıkra 2 hükmüne göre müseccel kooperatif hüviyeti taşıması gereken halk bankaları « S c h u l z e - D e l i t z s c h - kooperatifleri ve kooperatif birlikleri », tarım kredi-kooperatifleri ile 16.4.1957 tarihli Das Gesetz über Kapitalanlagegesellschaft'a göre bir kredi kurumu hüviyeti taşıyan ve anonim veya limited şirket

(*) Turgut Akpınar, Die Bankenaufsicht in der Bundesrepublik Deutschland und in der Türkei, München 1962, Shf. 18.

(**) H.J. Runke, Der Bankbetrieb, Stuttgart 1961, Shf. 9.

şeklinde olması öngörülen sermaye yatırım ortaklıkları dışında kalan bütün kredi müesseseleri ferdi firmalar şeklinde kurulabileceği gibi, ticaret hukukunun şahıs şirketleri (kollektif veya komandit ortaklıklar) ve kapital ortaklıkları (anonim, limited veya hisseli komandit ortaklık) şekillerinden birine göre tesis edilebilirler.

Şüphesiz, Devlet tarafından belirli görevlerin ifası için özel kanunlarla kurulan Lastenausgleichsbank, İndustriekreditbank, Kreditanstalt für Wiederaufbau gibi kredi kurumları nitelikleri yönünden ayrıca dikkate alınmak gerekir. Bu kurumların hukukî şekli kuruluşlarını ve fonksiyonlarını gösteren özel kanunlarda belirtilmiştir.

Bu bakımdan, Batı Almanya'da bankaların kuruluşu, 7129 sayılı Bankalar Kanununun 3 üncü maddesinin «Bankaların anonim şirket şeklinde kurulmaları şarttır.» hükmünün sınırlayıcı ilkesinden farklı bir durum arzetmekte ve çok daha serbest bırakılmış bulunmaktadır.

II. İşletme İzni Verilmesine Ait Esaslar :

a) Genel İlke ve İstisnalar :

Federal Almanya'da da her hangi bir teşebbüsün bankacılık işlemleri yapabilmesi önceden müsaade alınması şartına bağlı kılınmıştır. Gerçekten 10 Temmuz 1961 tarihli Kredi İşlemleri Kanununun 32 nci maddesine göre, sözü geçen Kanunun 1 inci maddesinde yazılı bankacılık işlemlerini yapmak isteyen herkesin Federal Kredi Denetleme Dairesinden önceden yazılı müsaade alması zorunludur.

Bununla beraber, Kanunun çeşitli hükümleriyle bir taraftan işlemlerinin genişliği, diğer yandan kuruluş amaçlarının özelliği dikkate alınarak denetleme dışında bırakılmış olan kurumlar, bahis konusu yazılı müsaade alma zorunluluğuna da bağlı değildirler.

Bu sebeple, mahiyetleri itibariyle Kredi İşlemleri Kanununun 1 nci paragrafındaki kredi kurumu tanımlaması dışında kalan yani aynı paragrafta yazılı bankacılık işlemlerini ticarî esaslara göre bir işletme kurmak zarureti olmayan hacimde icra edenlerin, Alman Ticaret Kanununun 4 üncü paragrafının 1 inci fıkrası hükmüne göre faaliyette bulunan küçük tacirlerin her hangi bir müsaade almağa ihtiyaçları olmadığı gibi, (*) Kanunun 2 nci paragrafında yer alan aşağıda yazılı kuruluşlar da, bankacılık işlemleri sayılan muamelelerle iştigal ettikleri halde denetleme yönünden kredi kurumu addedilmediklerinden, Federal Denetleme Dairesinden yazılı işletme müsaadesi almaksızın konularıyla ilgili faaliyetlerde bulunabilirler.

1. Deutsche Bundesbank,
2. Federal Posta İdaresi,
3. Kreditanstalt für Wiederaufbau,
4. Sosyal Sigorta Kurumları ve Federal İş Bulma ve İşsizlik Sigortası Kurumu,
5. Özel ve kamu sigorta teşebbüsleri,
6. Yapı tasarruf teşebbüsleri ve Sigorta Teşebbüslerinin Denetlenmesi Hakkındaki Kanuna göre aynı nitelikte sayılan işletmeler, kamu yapı tasarruf sandıkları,
- 7. 29.2.1940 tarihli Mesken Yapımı Kanununa göre genel menfaatlere hizmet ettiği kabul olunan mesken teşebbüsleri,

(*) Prof. Dr. Phlipp Möhring, Das Kreditwesengesetz Sbf. 18 Frankfurt/M. 1963

8. Devlet mesken politikasının uzuvları addedilen ve geniş ölçüde banka işlemleri yapamıyan teşebbüsler,

9. Rehin karşılığı ikraz yapan teşebbüsler.

Aynı şekilde, Kredi İşlemleri Kanununun 62 nci paragrafının 5 numaralı bendinde, kanun hükümlerinin Deutsche Reichsbank ile Deutsche Golddiskontbank, Die Konversionskasse für deutsche Auslandsschulden, Die Deutsche Verrechnungskasse hakkında uygulanmayacağı, dolayısıyla bu kurumların yazılı çalışma müsaadesi alma mecburiyetine tâbi olmadıkları beirtilmiş bulunmaktadır.

Buna karşılık, bankacılık işlemleri yapmak üzere müsaade almış bir teşebbüs hukukî şeklinde bir değişiklik yaparsa, örneğin anonim ortaklık şeklinden limited şirket şekline geçerse, bu takdirde, yeni teşebbüs eskisinin muamelelerine devam dahi etse Kredi İşlemleri Kanununun 32 nci paragrafına göre yeniden işletme müsaadesi alınması gereklidir. (*).

Nihayet, her hangi bir teşebbüse işletme müsaadesinin bütün bankacılık işlemleri için verilmesi şart değildir. Federal Denetleme Dairesi, Kanunun 32 nci paragrafının 2 nci fıkrasına göre, işletme müsaadesini belirli bankacılık işlemlerine inhisar ettirebilir. (**).

b) Federal Kredi Denetleme Dairesinin Takdir Hakkının Sınırları :

Kredi İşlemleri Kanununun 4 üncü paragrafı, her hangi bir teşebbüsün bu Kanun hükümlerine bağlı olup olmadığı hususunda karar verme yetkisini Federal Denetleme Dairesine vermiş, böylece uygulama sırasında çıkabilecek tereddütlerin kolaylıkla giderilebilmesi imkânını sağlamıştır. Özellikle, küçük tacir ve ticarî işletme kavramlarının taşıdığı hususiyet Alman kanun koyucusunu Federal Denetleme Dairesine bu takdir hakkını tanıma yoluna götürmüştür.

Öte yandan, işletme müsaadesi verip vermemek bakımından da Federal Denetleme Dairesi belirli ölçüde objektif takdir hakkına sahiptir. Zira, bankacılık işlemleri yapmak üzere işletme müsaadesi talebinde bulunan bir teşebbüsün durumunun incelenmesi ve yeter mâlî güce malik olup olmadığına karar verilmesi hususlarında Federal Kredi Denetleme Dairesi objektif ölçülere göre bir değerlendirme yapmağa mecbur olmakla beraber, özellikle müsaade isteyen teşebbüs yöneticilerinin, kişisel ve meslekî nitelikleri konusunda hüküm verirken, sınırlı bir ölçüde de olsa, takdir hakkını kullanmak zorundadır. Bununla beraber, bazı müellifler, Kanunun 33 üncü paragrafında belirtilmiş olan red sebeplerinin mevcut olmadığı hallerde Denetleme Dairesinin işletme müsaadesini vermekle yükümlü olduğunu ifade etmektedirler (***). Bunların kanatine göre, Federal Kredi Denetleme Dairesi, sadece, Kanunda belirtilen red sebeplerinden her hangi birisinin bulunduğu halde işletme izni isteğini reddetmemek bakımından takdir hakkına maliktir ve bazı özel hallerde, şartlı olarak, red sebebi bulunmasına rağmen müsaade verebilir. (****)

Şüphesiz, her idarî tasarrufa karşı olduğu gibi, Federal Denetleme Dairesinin işletme müsaadesi isteğini red kararına karşı da idarî mahkemeye başvurulması imkânı vardır. (*****)

(*) Prof. Dr. Möhring, Adı geçen eser 25.

(**) Prof. Dr. Möhring, Adı geçen eser 25.

(***) Dr. Turgut Akpınar, Adı geçen eser 39.

(****) Dr. Turgut Akpınar, Adı geçen eser 39.

(*****) Prof. Dr. P. Möhring, Adı geçen eser 27.

c) İşletme İzni İsteğini Red Sebepleri :

Federal Kredi Denetleme Dairesinin her hangi bir teşebbüse bankacılık işlemleri üzerinde işletme faaliyetinde bulunma müsaadesi verip vermemesi hakkında, prensip olarak, Kanunda bağlayıcı bir hüküm yoktur. Kredi İşlemleri Kanununda ancak ne gibi hallerde müsaade isteğinin reddedilebileceğinin tesbiti cihetine gidilmiş ve 33 üncü paragrafta şu hususların red sebebi olabileceği hükme bağlanmıştır :

1. İşletme müsaadesi isteğinde bulunan teşebbüsün, bankacılık işlemlerinin yürütülebilmesi için gerekli malî gücünün, özellikle yeter sorumlu öz sermayesinin bulunmaması;

2. Dilekçe sahibinin veya Kanunun 1 inci paragrafının 2 inci fıkrasının 1 inci bendi hükümlerinde yer alan kişilerden her hangi birinin gerekli niteliği haiz olmadığını gösteren vakıaların mevcut olması;

3. Firma sahibinin veya Kanunun 1 inci paragrafının 2 nci fıkrasının 1 inci bendinde belirtilmiş kimselerin kredi kurumunun yönetimi için zarurî meslekî bilgilere malik olmadıkları gösteren vakıaların bulunması ve aynı paragrafın aynı fıkrasının 2 veya 3 üncü bendleri hükümlerine göre uygun bir kimsenin sorumlu müdür olarak gösterilmemesi.

Federal Kredi Denetleme Dairesinin işletme müsaadesi verip vermemek hususundaki takdir yetkisinin sınırlarının tesbitinde büyük önemi bulunan bu red sebeplerini ve uygulanış şekillerini biraz açıklamayı uygun görüyoruz :

1. Teşebbüsün Yeter Malî Güçten Yoksun Olması :

Kredi İşlemleri Kanunun yukarıda yazılı metninden de anlaşılacağı üzere bankacılık faaliyetinde bulunacak ticarî işletmeler için bir sermaye haddi belirtilmemiştir. Kanun, sadece işletme faaliyeti için gerekli yeter öz sermayeden söz etmiştir.

Bu suretle, Batı Almanya Kredi İşlemleri Kanunu, 7129 sayılı Bankalar Kanunumuzun 6 inci maddesinde yer alan «asgarî sermaye tesbiti» esasından farklı bir prensip koymuştur.

Ancak, «yeter öz sermaye» kavramının, uygulama sırasında bir çok anlaşmazlıklara ve belki de idarî davalara konu teşkil edebileceğini gözönünde bulunduran Federal Denetleme Dairesi, Kanunun kendisine tanıdığı takdir hakkını bizzat asgarî başlangıç sermayesini tesbit suretiyle sınırlamış ve «yeter öz sermaye» kavramını açıklamış bulunmaktadır.

Böylece, Kanunun Federal Almanya kredi mekanizmasının bünyesini, özelliğini ve kredi kurumlarının çeşitliliğini dikkate alarak tesbit etmediği «asgarî kuruluş sermayesi» miktarları, Federal Denetleme Dairesinin tasarrufları ile,

a) Mevduat kabul edecek kredi kurumları için, halka ait paraların emniyetini sağlamak ve başlangıçtaki muhtemel zararlarla kredi müesseseleri arasındaki rekâbetin rizikolarına karşılık olmak üzere 1 milyon DM.

b) Mevduat kabul etmeyecek kredi kurumları için ise 500.000 DM olarak kesin bir şekilde tayin edilmiştir (*).

(*) Dr. Ludwig Schork, «Zwischenbilanz der Bankenaufsichtsreform II» Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen 1963/12, sh. 529.

2. İşletme Sahibi veya Yöneticilerin Yeterli Kişisel Nitelikte Olmaması :

Red sebeplerinden biri de bankacılık işlemleri yapmak üzere kurulan kredi kurumunun gerçek kişi olması halinde işletme sahibinin, tüzel kişi hüviyetini taşıması durumunda ise Kredi İşlemleri Kanununun 1 inci paragrafının 2 nci fıkrasında tanımlanan sorumlu müdürlerin gerekli kişisel nitelikleri haiz olmamalarıdır.

Kredi kurumlarının gerçek kişi olması halinde, müessese sahibinin bankacılık için zarurî ahlâkî, sosyal vasıfları haiz bulunması, son derece güvenilir bir kimse olması şartı aranır ki, bu hüküm 7129 sayılı Bankalar Kanunumuzun 5 ve 7 nci maddelerinin kurucularda aradığı nitelikleri tayine yarayan cümlelerine benzerdir.

Tüzel kişilik veya şahıs ortaklığı şeklindeki bir kredi kurumunun yönetim ve temsiline Kanun, statü veya ortaklık mukavelesine göre yetkili kılınmış olan ve Kredi İşlemleri Kanununun 2 nci paragrafında yazılı sorumlu müdürler durumunda bulunan kimselerin yukarıda yazılı şekilde güvenilir karakter ve vasıfları haiz olmaları hususundaki hüküm ise, 7129 sayılı Bankalar Kanunumuzun 15 inci maddesinin, banka idare meclisi başkanı ve üyeleri ile murakıplarına ait evsafı tayin eden cümlelerini andırmaktadır.

Ancak, sözügeçen prensip, Kredi İşlemleri Kanununda genel bir şekilde ifade edilmiş olduğu ve işletme müsaadesi isteğini red sebepleri arasında sayıldığı halde, Bankalar Kanunumuzda «Teşkilât ve Organlar» bölümünde yer almış, işletme faaliyeti izni verilmesi şartlarını belirten 7 nci maddede sadece kuruculardan söz edilmiş, idare meclisi üyeleri ile denetçilere temas olunmamıştır. Bununla beraber, anonim ortaklık şeklinde kurulmaları gereken bankalarımızın ilk idare meclisi üyelerinin esas itibarıyla kuruculardan teşkil edildiği gözönünde tutulursa, Bankalar Kanunumuzla Batı Almanya'nın 1961 tarihli Kredi İşlemleri Kanunu arasında bu yönden önemli bir fark bulunmadığı kolaylıkla anlaşılır.

3. İşletme Sahibi veya Yöneticilerin Gerekli Mesleki Bilgilere Mâlik Bulunmaması :

Kredi kurumunun faaliyetine müsaade edilmesi şartlarının üçüncüsünü müesseseyi yönetecek kimselerin gerekli meslekî bilgileri elde etmiş kişilerden seçilmiş olması teşkil etmektedir.

Kredi İşlemleri Kanununun 33 üncü paragrafının 2 numaralı fıkrasında, «Bir kimsenin benzeri büyüklükteki ve aynı mahiyette işlemleri yapan bir kredi kurumunda üç sene müddetle çalışmış olması, prensip olarak, kendisinin her hangi bir kredi kurumunun yönetimi için yeter meslekî bilgi ve niteliği taşıdığına delil kabul edilmek lâzımgelir.» şeklinde yapılan tanımlama ile açıklığa kavuşturulan «meslekî bilgi ve nitelik» ilkesinin, yeni Kanunun, bankacılığın ve kredi işlemlerinin bir ticarî işletme içinde yürütülmesinde söz sahibi olacak kimseleri ne derece titizlikle ele aldığını göstermesi bakımından önemle üzerinde durulması gereken bir mahiyet taşıdığını özellikle belirtmek uygun olacaktır, düşüncesindeyiz.

Bu vesileyle, banka işlemlerinin ekonominin bütünü üzerinde yapabileceği etkilerin en acı örneklerini yakın geçmişte tanımış olan memleketimizde de, kredi kurumlarının yöneticilerinin meslekî niteliklerinin kanun hükümleri arasında yer almasını ve hattâ, Batı Almanya'da tayin edilmiş esaslardan daha titizlikle ve dar bir şekilde sınırlayıcı hükümlerin Bankalar Kanunumuza konulmasını faydalı gördüğümüze işaret etmek isteriz.

ç) Ekonomik İhtiyaç İlkesinin Uygulanmaması :

Bankaların kuruluş ve işletme faaliyetine başlama izni ile ilgili izahlarımız arasında, bankacılık işlemlerinin denetlenmesi konusunda pek önemli bir yeri olan «ekonomik ihtiyaç ilkesi» ne ve bu ilkenin 1939 tarihli Kredi Kanununda yer almasına karşılık, 1961 yılında yürürlüğe konulan yeni Kredi İşlemleri Kanununda hangi sebeple yer almadığına da temas etmeyi faydalı buluyoruz.

«Memleketin genel ekonomik şartlarının veya bölgesel iktisadî durumun yeni bir kredi kurumunun faaliyete geçmesine ihtiyacı olup olmadığını veya müsait bulunup bulunmadığını incelemek» şeklinde tarif edebileceğimiz Ekonomik İhtiyaç İlkesi, bilindiği üzere, 7129 sayılı Bankalar Kanunumuzun 11 inci maddesinde de şu şekilde yer almaktadır: «Bir veya müteaddit bankanın veya banka şubesinin bulunduğu bir şehir veya kasabada yeniden banka veya banka şubesi açmak talebinde bulunanlar, o mahaldeki iktisadî faaliyetlerin veya o mahalle olan muamele ve münasebetlerinin yeni bir banka veya banka şubesi açılmasına ihtiyaç göstermesi sebeplerini etraflı bir şekilde izah eden rapor ve vesikaları müracaat evrakı meyanına raptetmekle mükelleftirler. Maliye Bakanlığınca... gerekli tetkikat yaptırıldıktan sonra, bu mevzuda tanzim edilecek raporlar ile alâkalı bankanın müracaatına mesnet teşil eden vesaik, Ticaret Bakanlığı ile Bankalar Birliğine gönderilerek mütaleaları alınır.

Tetkikat ve alınan mütalealar neticesinde bahiskonusu yerde yeni bir banka veya banka şubesi açılmasının mahzurlu olduğuna kanaat getirilirse, keyfiyet Maliye Bakanlığınca Bakanlar Kuruluna arz olunur. Bakanlar Kurulunca da, aynı mahzurlar varid görüldüğü takdirde, bir sene müddetle o mahalde banka veya banka şubesi açılmak üzere yeni talepler kabul edilmez.»

Almanya'da ise, 1939 tarihli Kredi Kanununun 4 üncü paragrafının 1 b bendinde, işletme müsaadesini red sebepleri arasında, «Mahalli ve genel ekonomik şartlar böyle bir müsaadenin verilmesine ihtiyaç göstermiyorsa, müsaade isteğinin reddi caizdir.» şeklinde ifadesini bulan ekonomik ihtiyaç ilkesi, Batı Almanya Federal İdare Mahkemesinin, «ekonomik ihtiyaç olup olmadığını inceleme» hususunun, Anayasanın meslek seçme hürriyetine dair 12 nci maddesi hükmüne aykırı olduğuna karar vermesi sebebiyle yeni kanuna konulamamıştır (*).

Federal İdare Mahkemesinin 10.7.1958 tarihli bu kararına göre, «ihtiyaç olup olmadığının incelenmesi, meslek hürriyetine, müsaade isteğinde bulunan kimsenin her hangi bir etki yapamayacağı sebeplerden ötürü istediği mesleği seçmesini yasak edebilme imkânı verdiği için, aykırıdır. Halbuki, kredi kurumunun yöneticilerinin güvenilir kişiler olup olmaması, meslekî bilgi ve tecrübeye sahip bulunup bulunmaması veya yeter öz sermayenin aranması hususları bundan farklı olup işletme müsaadesi isteğinde bulunanların üzerinde rol oynayabilecekleri niteliktedir. (**)

Gerçekten, Batı Almanya'da 23 Mayıs 1949 tarihinde yürürlüğe konulmuş olan Anayasanın 12 nci paragrafı, «Her Alman, meslek, iş yeri ve tahsil müessesesini serbest seçmek hakkına sahiptir.» hükmünü ihtiva etmekte ise de, mücerret ve dar bir hukukî görüş içinde hareket eden Federal İdare Mahkemesinin yuka-

(*) Dr. T. Akpınar, Adigeçen eser Sh. 35.

(**) Prof. Dr. Möhring, Adigeçen eser. Sh. 26.

rıda bahis konusu edilen kararı sonucunda «ekonomik ihtiyaç ilkesinin» yeni Kredi İşlemleri Kanununda yer almamış olması, Batı Almanya ekonomisinin ve kredi işlemleri denetleme sisteminin pek önemli bir eksikliğini teşkil etmektedir, kanısındayız. Zira, yirminci yüzyılın modern hukuk anlayışı içinde, ekonomik faktörler, genel vatandaş hak ve menfaatleri gözönünde tutularak tefsir edildiği takdirde, Anayasanın 12 nci paragrafının hükmü de, ekonomik ihtiyaç ilkesinin uygulanmasına ve kredi işlemlerinin düzenlenmesinde geniş halk menfaatlerinin korunması yönünden faydalı, hattâ zaruri mütalea edilmesine engel bir ifade taşımamaktadır.

Nitekim, Batı Almanya'da da, hukukî yönden yerinde mütalea edilse bile, iktisadî anlayış açısından, ihtiyaç ilkesinin kredi denetlenmesini düzenleyen yeni kanunda yer almamış olması tam bir tasvip görmemiştir. Hatta, Federal Almanya Bankalar Birliği, ekonomik ihtiyaç ilkesinin şube ve ajanslar açılması konusunda izin verilirken de uygulanamayacağı düşüncesinin fevkalâde şüpheli bulunduğu kanısındadır. (*)

III. İşletme Müsaadesinin Hükümsüz Olması :

Kredi İşlemleri Kanununda her hangi bir kredi kurumuna verilmiş işletme müsaadesinin hükümsüz olması yönünden esas itibariyle aşağıdaki durumların dikkate alındığını ve birbirinden farklı hükümlere bağlandığını söyleyebiliriz :

1. Müsaade Sahibinin Hukukî Varlığının Sona Ermesi : Kanun, burada her şeyden önce gerçek kişilerin veya başka bir deyişle bankerlerin ölmesi halini dikkate almış ve bu durumda işletme müsaadesinin mirasçılar tarafından bir yıl süre için bir temsilci marifetiyle kullanılabilceği esasını kabul etmiştir. (Paragraf: 34). Bundan da anlaşılacağı üzere, bir kimsenin ölümü halinde, ona verilmiş bulunan işletme müsaadesi ölümünden bir yıl geçince hükmünü kaybetmektedir. Kanunun menfaatleri de gözönünde tutularak kabul edilmiş bu süre içinde mirasçılar ya teşebbüse devam etmek veya işlerini tasfiyeye gitmek hususunda daha geniş bir şekilde karar vermek imkânını elde etmiş bulunmaktadırlar. Hattâ, 34 üncü paragrafın 2 nci fıkrasına göre, Federal Denetleme Dairesi, yukarıda sözü geçen bir yıllık süreyi daha da uzatabilmek yetkisini haizdir.

2. Müsaade Sahibinin Hukukî Şeklinin Değişmesi: Daha önce de temas ettiğimiz üzere, işletme müsaadesi verilmiş olan bir ortaklık şekil değiştirirse, Kanunun 32 nci maddesi, yeni kuruluşun tekrar işletme izni almasını öngörmektedir. Bu sebeple de, daha önce işletme izni almış bulunan bir teşekkül örneğin anonim ortaklık şeklinden limited şirket şekline geçse, daha önce anonim şirkete verilmiş olan kredi işlemleri yapmak müsaadesi hükümden düşmektedir.

3. Müsaadenin Kullanılmaması : Kredi İşlemleri Kanununun 35 inci paragrafına göre, kredi işlemleri yapma hususunda verilmiş bir işletme müsaadesi ilgili hak sahibi tarafından bir yıl içinde kullanılmadığı yani bankacılık işlemleri yapılmasına başlanılmadığı takdirde hükmünü kaybeder. Hatta, bankacılık işlemlerinin işletme müsaadesi alınmasını gerekli kılmayacak bir ha-

(*) Dr. T. Akpınar, Adıgeçen eser Sh. 35.

cinde yapılması halinde de müsaadenin verilmesinden itibaren bir yıl geçmesi bu belgenin hükümsüz kalması sonucu doğurur. (*)

IV. İşletme Müsaadesinin Geri Alınması :

Federal Almanya'da verilmiş bir müsaadenin belirli şartlar gerçekleştiği durumlarda geri alınıp alınmaması Denetleme Dairesinin takdirine bırakılmıştır. Kredi İşlemleri Kanununun 35 inci maddesinde ifadesini bulan bu ilke her şeyden önce banka işlemlerinin birdenbire durdurulmasının ekonomik etkileri ve kamu menfaatlerinin korunması amacıyla kabul edilmiştir.

Bu ana prensibe dikkat edilerek aşağıdaki dört halde, işletme müsaadesinin geri alınması mümkündür. (**)

1. Müsaadenin Gerçeğe Uygun Olmayan Belgelere Müsteniden Verilmiş Olması : Kanunun 35 inci paragrafının 2 nci fıkrasının 1 numaralı bendine göre, bir işletme müsaadesinin ilgilinin doğru olmayan veya eksik beyanı, tehditte bulunması veya sahte belgeler tevdi etmesi sonucunda verildiği anlaşılırsa Federal Denetleme Dairesi bu müsaadeyi geri alabilir.

2. İşletme Faaliyetine Ara Verilmesi : Her hangi bir kredi kurumunun veya bankerin işletme faaliyetini durdurması ve aradan bir yıl geçmesine rağmen yeniden işlem yapmağa başlamaması halinde, Denetleme Dairesi 35 inci paragrafın 2 nci fıkrasının 2 numaralı bendine göre işletme müsaadesini geri alabilir.

3. Teşebbüs Yöneticilerinin Kişisel veya Meslekî Bilgi Bakımından Yetersizliğinin Anlaşılması : Kanunun sözü geçen paragraf ve fıkrasının 3 üncü maddesinde ifadesini bulan bu halde de, Federal Denetleme Dairesi, işletme müsaadesi verilmesine esas teşkil eden bir önemli hususun sonradan mevcut olmadığına anlaşılması üzerine pek normal olarak verdiği izni geri amak yetkisine maliktir. Bununla beraber, bu gibi hallerde, Denetleme Dairesi müsaadeyi geri almak yerine ilgili kişileri görevden uzaklaştırmak veya hukukî şahıslarda işletme faaliyetini durdurmak yoluna gidebilir. (Parag. 36 Fkr. 1)

4. Mevduatın Durumunun Tehlikeye Girmesi : Bu durumda Federal Denetleme Dairesi işletme müsaadesinin geri alınması gibi oldukça ağır bir tasarrufta bulunmadan önce işletmenin durumunu incelemek ve islah edici bazı tedbirler alınmasını araştırmakla mükelleftir. Ancak, bu gibi tedbirlerin bir fayda sağlamayacağı ve yalnız işletme müsaadesinin geri alınmasıyla daha büyük tehlikelerin önlenebileceği kanısına varılırsa o zaman verilmiş ruhsatın geri alınması cihetine gidilir. (Parag. 35 Fkr. 2 No. 4)

(*) Prof. Dr. Möhring, Adı geçen eser Sh. 27

(**) Prof. Dr. Möhring, Adı geçen eser Sh. 28-29.

iyi plânlanan ve yürütülen
bir reklâm ve tanıtma faaliyeti
bir müessese için
masraf kapısı olmaktan çıkar;
karşılığını kat kat getirir.

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. n.ö. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın : 28205)

ANADOLU

Anonim Türk Sigorta Şirketi

Türkiyenin En Eski ve En Büyük Sigorta Şirketidir.

İhtiyat ve Sermayesi : 51.358.887

Telgraf adresi : İMTİYAZ - İSTANBUL

Posta Kutusu : 845 - KARAKÖY

Telefon No. : 44 75 50

YANGIN

NAKLİYAT

KAZA

HAYAT SİGORTALARI

Ticari ve Sinaî müesseseler personeli için en modern ve en ehven

GRUP SİGORTALARI

Bütün sigorta hizmetleriniz için en müsait şartlar «ANADOLU SİGORTA» da

TÜRKİYE İŞ BANKASININ BÜTÜN ŞUBE VE AJANSLARI ŞİRKETİN

ACENTELERİDİR.

ŞUBEMİR : İzmir Şubesi: Birinci Kordon Cad. Tel.: 35145, P. K. 218 - İZMİR

BÜROLARIMIZ : Galata Bürosu: Bankalar Cad. Ankara Han, Tel.: 44 39 49

P. K. : 1371 - KARAKÖY

Adana Bürosu : Abidinpaşa Cad. Saygan İşhanı 2 No. 54 - 54.

*Diğer bütün Sigorta
nevileri ile birlikte ...*

**MAKİNA
SİGORTASI**

- Bilimum işletme kazası
- Dikkatsizlik, ihmâl
- Kötüniyet, Sabotaj
- Konstrüksiyon hataları
- Materyal hataları
- Fiziki infilaklar
- Kazanlarda su nok.
- Santirfuj kuvvet
- Kısadevre
- Firına
- Don

**ŞEKER SİGORTA
ANONİM ŞİRKETİ**

PİYASA DURUMU

Hazırlayan : Yıldırım KILKIŞ

I. PİYASA HABERLERİ :

Dergimizin bu sayısında henüz geride bırakmış olduğumuz 1967 yılının kısa bir şekilde panoramasını çizmek, bu suretle önümüzdeki 12 ayın muhtemel gelişmeleri hakkında bazı tahminlerde bulunmak faydalı olacaktır.

A. 1967 Yılında Genel Durum :

1967 Yılı, memleketin politik hayatında olduğu kadar, ekonomik faaliyetlerinde de oldukça hareketli geçmiştir.

İsrail-Arap ve Kıbrıs olayları dolayısıyla ekonomimize tesir eden durumların ortaya çıkması dışında, Memleketimizin dış âlemle temasları genişlemiş, özellikle Afrika ve Orta Doğu memleketleriyle ticarî temaslarımızın geliştirilmesi gayesile, bu memleketlere heyetler gönderilmiş, resmî ve özel görüşmeler yapılmıştır.

Diğer taraftan iç piyasada, genellikle fiat seviyelerine tesir eden bir çok zamlar yıl içinde Devlet tarafından yapılmış, ve bu durum gerçekten tesirini göstererek İstanbul toptan eşya fiatları indeksinin 1966'da 149'3 den 1967 Ekim ayı sonunda 159,2 ye yükselmesine sebep olmuştur. İstanbul ücretliler geçinme indeksi ise aynı devrede 176,8 den 188,7 ye çıkmıştır. Hatırlanacağı üzere bu zamlar önce deniz navlunlarına yapılmış, sonradan rıhtım resmî ve ithâlde alınan damga resimleri yükseltilmiştir. Bu zamları, taşkömürüne, Etibank'ın elektrik cereyanına yaptığı zamlar ve şekere, tuza, demir hadde mamûllerine zamlar takip etmiştir. Dolaylı bir şekilde iç fiatlara tesir eden bu fiat yükselmeleri, tabiatile, toplu iş sözleşmeleri yolu ile işçi ücretlerinin artması taleplerini getirmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı devresinin son yılı olan 1967'de yapılan hesaplara göre Türkiye ekonomisindeki bünye değişikliği gelişmektedir. Bu durumu gösteren millî gelirin ekonomi sektörleri arasındaki dağılışına göre, tarımın millî gelirdeki payı 1962'de % 41,2 iken 1966'da %36,8 e gerilemiş, buna mukabil sanayinin payı aynı devrede % 16,7 den % 18,6 ya yükselmiştir.

1. Üretim :

Ekonomi sektörleri itibarile üretim rakamları, 1966 yılı ile mukayeseli olarak aşağıda gösterilmiştir: (Ocak-Ağustos) (Milyon TL., 1961 fiatlarile)

	1966	1967
a. Tarım	23414,3	23744,1
b. Sanayi	11454,0	12885,7
c. İnşaat sanayii	4131,8	4470,6

Sanayi üretiminde sülfürik asit, kok, süperfosfat, tütün, sigara ve bira'da 1966'ya nazaran artma olmamıştır. Buna mukabil, ham demir, çelik blok, sac, borular, amonyum sülfat, naftalin, çimento, şise ve cam, kâğıt, şeker, yün iplik, yünlü dokuma, naylon ipliği, pamuk ipliği, pamuklu dokuma, diğer içkiler ve elektrikte artış olmuştur.

Maden üretiminde ise artış, 1966-1967 mukayesesinde (Ocak-Ağustos) taşkö - mürü, demir cevheri, bakır, manganez ham petrol kalemlerinde olmuş; krom ve borasit kalemlerinde ise 1966'ya nazaran üretim daha az olmuştur.

İnşaat sektöründe, 1967 de (Ocak-Ağustos) ev, apartıman ve sınaî yapılarda 1966'ya nazaran artış görülmektedir.

2. Dış Ticaret :

1967 Yılıının ilk 10 ayında, 1966 yılının aynı devresine nazaran ihracatımızda artış olmuştur. Buna mukabil ithalâtımızda gerileme vardır.

	Ocak - Ekim (dolar)	
	1966	1967
İhracat	358.407.00	370.370.111
İthalât	596.705.111	570.776.444

1967 yılının ilk 10 ayı içinde ihracatımız, 1966 yılının aynı devresine nazaran meyveler ve özellikle fındık ve tütün kalemlerinde artmış; canlı hayvan, üzüm, hububat, tohumlar ve krom cevherinde azalmıştır.

İthalâtımız ise, aynı devrelerin mukayesesine göre, ilaç ve boya, mensucat ve iplikler fasıllarında artmış; akaryakıt, demir ve çelik, makineler, nakil vasıtaları, buğday ve don yağları fasıllarında ise azalmıştır.

3. Dış Piyasalar :

1967 yılında dış piyasalarda, iki memleketin durumu ilgi uyandırmış, hatta bazı alanlarda tepkileri çok şiddetli olarak bir çok memleketin ekonomilerine tesir etmiştir. Bu iki memleket Batı Almanya ile İngiltere'dir.

Batı Almanya'da 1967 başlarında müşahade edilen, iktisadî duraklamaların esas sebebinin iç piyasalarda tıkanıklık olduğu ifade olunmaktadır. İç talep tıkanınca, ihracattaki artışa rağmen, sınaî üretimin devamlılığı sebebiyle stoklar artmıştır. İç talebin tıkanması, 1965 yılında iç talebi canlandırmak için alınan enflasyonist tedbirler sebebiyle fiatların yükselmesinden olmuştur. Bu durum 1967 Eylül ayında işsiz sayısının 341.000 olmasına sebebiyet vermiştir. Bu rakam 1966'ya nazaran 228.000 daha fazladır. Batı Almanya'da iç talebi kamçılacak tedbirler alınması yoluna gidilmiş, fiatlara tesir etmeyecek şekilde enflasyonist bir eğilim ile, bazı vergilerin azaltılması, malî müesseselerin ihtiyatlarının düşürülmesi ve işçi ücretlerinin sabit kalması yolları aranmıştır. Olumlu sonuçlar verdiği ifade edilen bu tedbirlerin Batı Almanya ekonomisine beklenen canlılığı getireceği ümit edilmektedir.

İngiltere'deki olay sterlinin devalüasyonudur. 18 Kasım 1967'de, İngiliz lirası, 1 sterlin 2,80 dolardan 2,40 dolara düşürülerek % 14,3 nisbetinde devalüe edilmiştir. Bu devalüasyonun sebebi, İngiltere'nin dış ticaret açıklarının 1962'de 104 milyon, 1963'de 83 milyon, 1964'de ise 545 milyon sterlin gibi büyük rakamlar olması, bunun neticesi olarak alınan tedbirlerin hazinenin altın ve döviz ihtiyatlarını hır-

palamasıdır. Nitekim 1965'de 246 milyon sterlin olan bu ihtiyatlar, 1966'da 34 milyona düşmüştür.

İngiliz lirasının devalüasyonu bir çok memleketin de millî paralarında devalüasyon yapmalarına sebep olmuştur. İngiliz lirasındaki bu malî operasyonun başarılı sonuç vermesi, iç fiatların artmamasına bağlıdır. Bu maksatla bazı tedbirler alan İngiliz Hükümetinin, başarılı olup olamayacağı izlenmektedir.

İngiliz lirasındaki devalüasyonun Türk ekonomisi üzerinde bazı tesirleri olacaktır. Bunların başında İngiltere'ye olan borçlarımızın devalüasyon nisbetinde azalması gelmektedir. Buna karşılık İngiltere'den alacaklı olanlar aynı nisbette zarar görmüşlerdir.

Dış Ticaret ataşelerimizin, Memleketimiz tacirlerini uyarmak maksadile iki yıldanberi gönderdikleri raporların, ilgililerce duyularak gerekli tedbirleri aldıklarını ümit edilmektedir.

Diğer taraftan, bu devalüasyonun İngiltere'ye zaten mahdut olan ihracatımızı bir miktar kısıtlaması, İngiltereden ithalâtımızı ise arttırması beklenmektedir.

B. 1968 Yılına ait Tahminler :

Memleketimiz 1967 yılı ile Birinci Beş Yıllık Plân dönemini bitirmiş ve İkinci Beş Yıllık Plân dönemine girmiştir. Bu dönemde kalkınma hızı yine % 7 olarak tesbit edilmiş, ve bu kalkınma hızına ulaşmak için, gayri safi millî hasılanın %22,5i oranında yatırım yapılması öngörülmüştür. Bu yatırımların %2 sinin dış kaynaklardan finanse edileceği açıklanmaktadır. Bu duruma göre borçlanma durumunun devam edeceği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan İkinci Plân döneminin özelliği, Türk ekonomisini ziraî yapıdan sanâi yapıya çevirmektir. Bu maksatla, bu dönem zarfında sanayi'in yıllık ortalama gelişme hızı % 11,1 olarak hesaplanmıştır. Aşağıdaki tablo ekonominin ana sektörlerinin katma değer artış hızlarını göstermektedir:

	<u>1962-1966 yıllık artış hızı (%)</u>	<u>1968-1972 yıllık artış hızı (%)</u>
Tarım	3	4,2
Sanayi	8,9	11,1
İnşaat	7,8	7,6
Ulaştırma	7,4	7,2
Konut	7,9	6,1

Kaynak : Kalkınma Plânı, II. Beş Yıl
DPT Neşriyatı 1967, sahife 295.

Birinci Plân yatırımları ile karşılaştırıldığında, İkinci Plân yatırım seviyelerinde büyük artışlar ve toplam yatırımın sektörlere göre nisbî dağılımında önemli bazı değişiklikler görülmektedir. Uzun vâdede ekonomik kalkınmanın sürükleyici sektörü olması öngörülen imalât sanayiinin yatırımlarına öncelik verilmiş ve İkinci Plân döneminde bu sektöre, 1963-1967 döneminde gerçekleşen yatırım tutarının yaklaşık olarak iki katı değerinde 25 milyarlık yatırım yapılması programlanmıştır. İmalât sanayi yatırımlarında birinci öncelik, kimya, sun'î gübre, demir çelik, metalürji, kâğıt, petrol, çimento, lâstik gibi sanayi kollarına tanınmıştır.

Aşağıdaki tabloda II. Plân döneminde yapılması öngörülen yatırımların sektörlerimize göre dağılımı gösterilmiştir: (Milyon TL.)

	1963 - 1967		1968 - 1972	
	toplamı	%	toplamı	%
Tarım	10.014	15,4	16,900	15,2
Madencilik	2.976	4,4	4.100	3,7
İmalât Sanayii	12.721	19,6	25.000	22,4
Enerji	4.708	7,3	8.900	8,0
Ulaştırma	9.629	14,8	18.000	16,1
Konut	13.384	20,6	20.000	17,9
Eğitim	4.274	6,6	7.500	6,7
Sağlık	1.186	1,8	2.000	1,8
Turizm	1.248	1,9	2.600	2,3
Diğer hizmetler	4.953	7,6	6.100	5,5
Kalkınma fonu			400	0,4
	64.993	100	111.500	100

Kaynak : Kalkınma Plânı, II. Beş Yıl
DPT Yayınları 1967, sahife 147.

Yukarıdaki tabloya göre, yılda ortalama 22,3 milyar TL yatırım gerektiren bir faaliyet devresine girilmektedir. Bu rakam 1963 - 1967 devresi yatırımlarının yıllık ortalamasının hemen hemen iki mislidir. Böyle bir faaliyet devresi içinde, Türkiye ekonomisinin yatırımlarını gerçekleştirmesi, dış kaynaklara olan bağıllılığının azaltılması, 1963-1966 yılları arasında alınan 1 milyar 372 milyon dolar tutarındaki dış yardımların faizleriyle birlikte ödenmesi; ancak ihracatın çok gelişmesine bağlı görülmektedir. Bu konuda, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye, İran, Pakistan arasındaki Kalkınma için Bölgesel İş birliği çerçevesinde dış ticaretimizin gelişmesi ve Anlaşmalı Memleketlerle olan ticarî münasebetlerimizin bugünkü seviyede kalması arzu edilmektedir.

Yukarıda açıklanan genel görünüş içerisinde, 1968 yılının ekonomik hayatımıza tesir edecek şu özellikleri getireceğini tahmin edebiliriz :

— Yatırımların ve özellikle sınaî yatırımların artacağı bir devreye girilmektedir. Bu bakımdan bir çok yerli ve yan sanayi'in kuruluşları hususunda önemli gelişmelerin olması beklenmelidir. Ancak bunların getireceği ilâve ithal zorunluğunun nasıl karşılanabileceği ayrı bir konu olmaktadır.

— İç piyasalarda standartların uygulanması artacaktır. Buna göre, gerekli kontrol sisteminin iyi işler halde tutulması ile halkın daha iyi kalitede mal temin etmesi mümkün olacaktır. Ancak üretimin artması gerçekleşmezse fiyat artışlarının devam ederek, geçim indekslerinin yükselmesi beklenmelidir.

— 1968 devlet bütçesinin 1 milyarın bir hayli üzerinde açık vereceği ifade olunmaktadır. Bu açığın, yeni vergilerle veya mevcut vergilerle yapılacak zamlarla karşılanması yoluna gidilirse, yatırım ve tüketim harcamalarında kısıntı yapılması gerekeceğinden ortaya yeni problemler çıkması muhtemeldir.

— 1968 Yılı, bugünkü dış ticaret rejimi devam ederse, 20 nci ve 21 nci kotaların uygulama devresi olacaktır. Bu devrede ihracatın en önemli bir faaliyet kolu olarak ele alınması gereklidir. Diğer taraftan ithalâtın, döviz zorlukları ile bazı kısıntılara daha uğraması muhtemeldir. Döviz zorluklarının, yeni dış borçlarla karşı -

lanması ise, bu borçların artan ödeme taksitleri sebebiyle ne derecede yararlı olacağı belli değildir.

Bütün bu ihtimallere rağmen, verimli çalışmalar ve enflasyonist baskının iyi idaresiyle, 1968 yılında Türkiye ekonomisinde hayırlı gelişmeler olması en büyük temennimizdir.

II. PİYASA HAREKETLERİ :

A. Sanayi Mamûlleri :

1. Dokuma Sanayii :

a) Yünlü Dokuma :

Yünlü dokuma piyasasında, daha ziyade yünlü-sentetik karışımı mallar rağbettedir. Talebin canlı olmasına rağmen fiatlarda değişiklik yoktur. Buna mukabil alım satım muamelelerinde vâdeli satışlar çoğalmaktadır. Sümerbank mamullerinin piyasanın devamlı talebini karşılamakta güçlük çektiği söylenmektedir. Kış mevsimi dolayısıyla satışların hareketli olarak devam etmesi beklenmektedir.

b) Pamuklu Dokuma :

Stokların arttığı bu piyasada durgunluk müşahade edilmektedir. Buna rağmen fiyatlar gerilememiştir. Bu durumun daha bir iki devre devam etmesi beklenmektedir.

2. Züccaciye :

Züccaciye piyasasında beklenen canlılık husule gelmiş ve satışlar hareketlenmiştir. Bu durum fiyatların biraz yükselmesine sebep olmuştur. Bununla beraber stoklarda % 10-15 nisbetinde bir artma olduğundan, önümüzdeki devrede fiyat hareketleri beklenmemektedir.

B. İnşaat Malzemesi :

1) Yuvarlak Demir :

Kış mevsiminin son ay zarfında kendisini açıkça belli etmesi, inşaat piyasasında biraz yavaşlamaya sebep olmuş ve talepteki cansızlık fiyatlara tesir etmiştir. Diğer taraftan Karabük Demir-Çelik Fabrikalarının uygulamaya başladığı miktar iskontosu dolayısıyla serbest piyasada fiyatlar istikrarlı kalmıştır.

1967 Aralık ayı ortası itibarile fabrika satış fiyatları geçen devreye nazaran 5 kuruş gerilemiştir.

6 mm. lik firkete 200 krş., 6 mm. lik kanga 190-195 krş., 8 mm. lik 187 krş., 10 mm. lik 185 krş., 12 mm. lik 185 krş., 14 mm. lik 185 krş., 16-22 mm. lik 180 krş.

Rusyadan ithal edilemeyeceği kat'i olarak anlaşılan 60.000 ton kütüğün Macaristan'dan getirileceği duyulmuştur. Bu ithalât gerçekleşirse, arzın bollaşacağı ve fiyatların daha aşağıya iteceği ifade olunmaktadır.

2) Profil Demir :

Bu piyasa gittikçe yayılan yeni kullanılış sahası dolayısıyla hareketlidir. Bu yeni kullanılış sahası, büyük inşaatlarda çatı konstrüksiyonu ve doğrama işleridir. Kereste fiyatlarının pahalılığı, bu eğilimi teşvik etmekte, ayrıca işçilik daha kolay ve ucuza gelmekte, sağlamlık da olumlu bir faktör olmaktadır.

Fiyatlarda köşebentlerde 10 kuruş artma vardır. T demirlerinde ise şimdilik bir yükselme olmamıştır. Sebebi, arzın yeterli olduğu şeklinde ifade olunmaktadır. Arzın yeterliliği ise gerek haddehanelerin Aralık ayında aldıkları kütük miktarlarından, gerekse sanayici tahsisleriyle ithâl edilen profil çeşitlerinin piyasaya intikâl etmesi dolayısıledir.

Arzın, bu yollarla yeterli olması devam ederse, fiyatların önümüzdeki devrede istikrarlı olması beklenmelidir.

1967 Aralık ayı içinde T demiri ve köşebent fiyatları geçen ayın aynıdır.

3) Çimento :

Mevsim şartları itibarile ve geçen ay içinde Kıbrıs ile ilgili olayların tesirile çimento talebi çok azalmıştır. Bu durum fiyatlara derhal tesir etmiş ve geçen ay 13.- TL. olan çimento hâlen 10.- TL. ya kadar gerilemiştir. Stokların 7-8 bin ton olduğu, ayrıca Bartın Çimento Fabrikasının üretimi dolayısıle 1000 tonluk bir arz hacmi yarattığı gözönünde tutulursa, çimento fiyatlarının bir müddet istikrar kesbedeceği ümit edilmektedir. Ancak fabrikaların üretimini bağliyan bazı büyük bayilerin, taleplerin artacağı bir devrede tutacakları yolun yine fiyat artışı şeklinde gelişmesi beklenir. Bununla beraber, kış mevsiminin şiddetli geçmesi ihtimali karşısında talep seviyesinin bir müddet düşük seyredeceği, dolayısıle fiyatların yükselmeye müsait bir ortam bulamayacağı anlaşılmaktadır.

Beyaz çimento piyasası ise durgundur. Tarsus ve Pınarhisar fabrikalarının üretimi yeterli olduğundan fiyatlarda 1.- TL. gerileme görülmüştür. Hâlen Pınarhisar mamûlleri 32-33.- TL. ndan, Tarsus çimentosu ise 33.50-35.-TL. sından muamele görmektedir. Önümüzdeki devrede fiyatların biraz daha gerilemesi, talebin durgunluğu dolayısıle, beklenebilir.

4) Karo Fayans :

Bu piyasa, özellikle üretimdeki bolluk dolayısıle fiyat rekâbetine yol açacak bir duruma gelmiştir. Bu sebeple fiyatlar, tahmin edildiği gibi, bir miktar gerilemiş bulunmaktadır. Karo fayans üreticilerinin nakit ihtiyaçları dolayısıle, eğilimin biraz daha fiyat indirimine müsait olduğu ifade edilmektedir.

1967 Aralık ayı ortalarında karo fayans fiyatları şöyledir :

Yerli (ekstra 96-97 krş., standard 92-93 krş., üçüncü 80-82 krş., dördüncü 55 krş.)

5) Kereste :

Kereste piyasasında bir değişiklik yoktur. Talep normal bir seyir takip etmektedir; arz ise talebi karşılayabilecek yeterliktedir. Uzun müddettenberi istikrar kazanan piyasada fiyatlar geçen aya göre aynı kalmıştır.

Kökнар (kaba işler için) 580-650 TL., Köknar' (doğramalık) 700-800 TL., Çam (kaba işler için) 600-700 TL., Çam (doğramalık) 800-950 TL., Çıralı çam (üstün evsafli) 1000-1200 TL.

Bu durumun değişmesi için bir sebep görülmemektedir.

6) Pencere Camı :

Pencere camı piyasası, mevsimin tesirile durgunluk göstermektedir. Bununla beraber en çok aranan, 2 mm. ve daha kalın çeşitlerde talep ancak tevzi suretile karşılanabilmektedir. Memleketimizde yalnız Çayırova Cam Fabrikası tarafından imâl edilen pencere camları için olan talebin, 1968 yılında sıkışmaması için Çayırova

ova Fabrikasının tevsiinin gerçekleşmesi ve gerekirse Anlaşmalı Memleketlerden ithalât için zamanında hazırlıklı bulunulması mecburi olacaktır. Hâlen pencere camı için olan talebin nisbeten karşılanacağı ifade olunmaktadır.

Buzlu cam piyasasında arz boldur. Bu durum fiyatların 26-27.- TL. na kadar gerilemesine sebep olmuştur. Önümüzdeki devrede bu halin, talebin daha azalacağı gözönünde tutulursa, fiyatlara tesir etmesi beklenebilir.

C. Gıda Maddeleri :

1. Bakliyat ve Pirinç :

Bakliyat piyasası durgunlaşmıştır. Bu sebeple borsa içi muameleler yavaşlamış, hatta mercimekte durmuştur. Bu durum fiyatların sabit kalmasına sebep olmuştur. Bakliyat piyasasındaki bu hareketsizliğin, mevsim dolayısıyla devam etmesi, ancak kışın daha şiddetli devrelerinde fiyatların biraz oynaması beklenir.

1967 Aralık ayı ortasında bakliyat fiyatları şöyledir:

Dermason fasulye 250-335 krş., Horoz fasulye 200-225 krş. Nohut 220 krş., Kırmızı mercimek 205 krş., Yeşil mercimek 220-265 krş.

Pirinçte ise Bersani 250-275 kuruştan, Karolin 290-325 kuruştan, Maratelli 200-235 kuruştan muamele görmüştür.

2. Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Yemeklik yağlar piyasası normal canlılığını muhafaza etmektedir. Arz yeterli olduğundan fiyatlar istikrarlı kalmış, yalnız zeytinyağ fiyatları, eski stokların azaltılması maksadile 550 kuruştan, 535 kuruşa gerilemiştir. Yeni mahsulün piyasaya arzı artık gerçekleştiğinden, zeytinyağ için yeni ve daha yüksek fiyatların ortaya çıkması beklenmektedir.

Yemeklik margarinler 570-640 kuruştan, kahvaltılık margarinler ise 710-725 kuruştan satılmaktadır. Ayçiçeği yağı 460-480 kuruştan, pamuk yağı 470-600 kuruştan muamele görmektedir.

3. Beyaz Peynir :

Beyaz peynir piyasası normal canlılığını muhafaza etmektedir. Talebin tesiriyle fiyatlarda bazı cüz'î artışlar görülmüştür. Stokların yeterli olmasına rağmen bu hareket, araçların arzı kontrol altında tutmalarından ileri gelmektedir. Önümüzdeki devrede bir değişiklik beklenmemektedir.

1967 Aralık ayı ortasında fiyatlar şöyledir: (Teneke)

Tam yağlı 160-170 TL., Yağlı 130-140 TL., Yarım yağlı 110-115 TL., Yavan 80-90 TL. dir.

D. Altın Fiyatları :

1967 Aralık ayında altın fiyatlarının seyri şöyledir: (T.L.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
4.12.1967	104,50	181.—	126.—
11.12.1967	102.—	180.—	125.—
18.12.1967	103.50	180.—	125.—
25.12.1967	103.—	180.—	126.—

E. Toptan Eşya Fiyatları İndeksi :

1958 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiyat indeksi, 1967 Kasım ayında 159,0 olmuştur. 1967 Ekim ayı indeksi 159,2; 1966 Kasım ayı indeksi ise 151,5 idi.

F. Dış Ticaret :

1967 Ekim ayına ait resmî istatistiklere göre ihracat ve ithalât rakamları şöyledir:

1. İhracat :

1967 Ekim ayı ihracatı 510.177.000 TL. dir. 1966 Ekim ayı ihracatına nazaran bu rakam 14.278.000 TL. daha fazladır. 1967 Ocak-Ekim devresi ihracatı 3.333.331.000 TL. toplamında olup, 1966 yılının aynı devresine nazaran 107.668.000 TL. daha fazladır.

İhracat kalemlerinde 1967 Ekim ayında artış, 1966 Ekim ayına nazaran meyveler ve özellikle fındık, hububat ve tütün maddelerinde olmuştur. Azalma ise, aynı devrelerin mukayesesine göre canlı hayvanlar, tohumlar, madenler ve pamuk kalemlerindedir.

2. İthalât :

1967 Ekim ayında ithalâtımız 506.210.000.- TL. olmuştur. Bu rakam 1966 Ekim ayına nazaran 15.829.000.- TL. azdır. 1967 Ocak-Ekim devresi ithalâtı ile 1966 yılının aynı devresi mukayese edilince, 1967 yılındaki 10 aylık devredeki ithalâtımızın 235.358.000.- TL. gerilediği görülmektedir.

1967 Ekim ayı itibarile ithalâtımız, 1966 Ekim ayına nazaran, akaryakıt, ilaç ve boya, makineler ve buğday kalemlerinde artmış; mensucat ve iplikler, demir ve çelik, nakil vasıtaları ve don yağları kalemlerinde ise azalmıştır.

**iplik Dokuma ve Boya
Apre Fabrikaları
T. A. Ş.**

- ☆ YÜNLÜ KUMAŞ
- ☆ BATTANIYE
- ☆ TRİKOTAJ İPLİĞİ
- ☆ DOKUMA İPLİĞİ
- ☆ BOYA VE APRE İŞLERİ

Osmaniye Aksu Caddesi No: 11/1
BAKIRKÖY İSTANBUL

Telefon : 71 64 33 — 71 64 34 — 71 62 50 — 71 69 72

İstanbul'dan bir okuyucumuzun sorusu :

Soru : Tahsil senedi ile ilgili talimatlarda müşterinin isteğine uyularak değişiklik yapmak icap ederse, bankalarca ayrıca bir hizmet komisyonu almak mümkün ve uygun olur mu?

Cevap : Soru çok umumidir. Tahsil senetlerinden alınan komisyon ve bu komisyona dahil olarak genellikle maktuen alınan masraf, senedin şehir dahili veya şehir harici, vesikalı veya vesikasız olması, kabulünün ve tahsilinin telle veya mektupla bildirilmesi gibi halere göre değişebilir.

Buna göre, meselâ, verilen ikinci bir talimatla senet şehir haricine gönderiliyor ve dolayısıyla nakli nukud hizmeti de ifa veya yeni masraf ihtiyar ediliyor ise, bu hizmet ve masrafın karşılığı müşteriden tahsil edilir.

Ayrıca, senet tahsil talimatına, tahsil ile ilgili olarak başka bir banka hizmetinin de ifası dahil edilmiş ise, bu hizmetin icap ettirdiği komisyonun da alınacağı tabiidir. Meselâ, tahsil edilecek senet bedelinin muayen bir şahsa havale veya çekle gönderilmesi, şeklindeki talimat bu kabildendir, çek veya havale muamelelerinden komisyon alınır.

Adana'dan bir okuyucumuzun sorusu :

Soru : Bankalar kendi mensuplarına az da olsa, kredi açmaktan kaçınmaktadırlar. Bu husustaki kanunî hüküm nedir?

Cevap : Bankaların kendi mensuplarına kredi açmaları kanunen yasaklanmış değil, sâdece tahdit edilmiştir.

Bankalar Kanununun 41. maddesine göre, Bankalar kendi mensuplarına teminat karşılığında en çok üç maaş nisbetinde kredi açabilirler.

Bu hüküm muvacehesinde, banka mensuplarının birbirlerini kefil göstermek veya maaşlarını temlik etmek gibi teminat karşılığında, üç maaş kadar bankalarından ödünç para temin etmelerine kanunî bir engel yoktur.

Ascota

MUHASEBE MAKİNALARI

Alacaklı ve Borçlu Carî Hesaplar — Faizli Ekstreler —
Tasarruf Hesapları — Şubeler Hesapları — Senet Kayıtları
Kalite ★ Organizasyon ★ Bakım

BÜROMAKİNE

TİCARET ve SANAYİ LİM. ŞTİ.

Bankalar Caddesi 54 Karaköy - İSTANBUL

Telefon: 44 21 19 - 49 77 81

Sümer Sokak 7/4 ANKARA

Tel : 12 83 10

Şerefli hizmet yolunda

45. ci Hesap yılına giren

ŞARK SİGORTA

T. A. Ş.

Yeni Yılın ve Şeker Bayramının

Sayın Müşterilerine

Kutlu ve mutlu olmasını diler

BASAŞAK SİGORTA

SERMAYESİ : 3.000.000 TL.

Acente Sayısı : 900

- ★ YANGIN
- ★ NAKLİYAT
- ★ KASKO
- ★ TRAFİK
- ★ FERDİ KAZA
- ★ SİRKAT
- ★ CAM KIRILMASI
- ★ UMUMİ MALİ MESULİYET
- ★ CONTRACTORS ALL RISKS
- ★ ERECTION ALL RISKS
- ★ MAKİNA KIRILMASI
- ★ HAYAT — HAYAT GRUP
- ★ DOLU
- ★ HAYVAN

**Bütün sigortalarınız için Yurdun
her köşesinde hizmetinizdedir**

ADRES : Halaskârgazi Cad. No. 15 — HARBİYE

Telgraf : BAŞSİGORTA

Tel. : 47 12 56 — 47 12 57 — 47 83 54 — 47 56 76

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

TİCARET BANKASI

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

SAYIN
HALKIMIZIN
GÖSTERMİŞ
OLDUĞU TEVECCÜH
SAYESİNDE

MEVDUATIMIZ

milyar lirayı aştı...

BANKAMIZA
GÖSTERİLEN GÜVENE
ŞÜKRANLARIMIZI
SUNARIZ....

ZİRAAT BANKASI